

A black and white photograph of a hand moving a chess piece on a board. The hand is in the foreground, holding a dark chess piece. The background shows other chess pieces on a light-colored board, slightly out of focus. The image is used as a background for the top half of the cover.

Strategisch Stiekem

Strategieën in de aanloop naar een politiek schandaal

BSc. R.C. Beune

s1754602

Masterscriptie Journalistiek en Nieuwe Media

Universiteit Leiden

Begeleider: Drs. S.P. van der Lubben

Aantal woorden: 13.246

27 oktober 2016

Samenvatting

In het najaar van 2013 verstrekte PvdA-minister Ronald Plasterk in Nieuwsuur verkeerde informatie over hoe Amerikaanse veiligheidsdiensten aan Nederlandse belgegevens kwamen. Hij deelde zijn fout niet met de Kamer, maar naar eigen zeggen wel met de commissie-Stiekem: een commissie die zich bezighoudt met geheime informatie van de AIVD. Dat bleek na een lek vanuit de commissie naar het NRC. Een schandaal leek onvermijdelijk en de politieke situatie werd breed uitgemeten in het nieuws. De hechte relatie die er bestaat tussen politiek en journalistiek kwam de betrokken politieke partijen goed van pas: zij kozen hun strategie en probeerden afhankelijk van hun doelstelling het schandaal uit te vergroten of juist te blokkeren. Het lek uit een geheime commissie is een ernstig feit en dat daar tot op de dag van vandaag niemand voor verantwoordelijk is gehouden ook. Als burgers en journalisten de strategieën van politieke actoren kennen, kunnen zij hen kritischer bekijken en bevragen. Daarom staat in dit onderzoek de vraag centraal welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren we terugzien in de media.

De uitgevoerde analyse toont aan dat het mogelijk is om in deze casus strategieën van politici te achterhalen met behulp van een theoretisch model. Dit model gaat uit van twee hoofdstrategieën: een blokkadestrategie en een amplificatiestrategie. Deze twee vormen kunnen betrekking hebben op presentatie, verantwoordelijkheid en beleid. Om de criteria van deze strategieën te herkennen in uitspraken van politieke actoren, zijn de retorische technieken van politici onderzocht. Hiervoor is publiek beschikbaar materiaal geanalyseerd, waarin uitspraken van politici voorkomen. Door deze uitspraken aan de hand van het theoretisch analysemodel te beoordelen, zijn drie strategieën naar boven gekomen. De eerste is een presentatiestrategie met ethostechniek om het schandaal te blokkeren, die door zowel de PvdA als de VVD werd uitgevoerd. De tweede is een verantwoordelijkheidsstrategie met een logostechniek die D66 inzet. Tot slot volgt een verantwoordelijkheidsstrategie met behulp van een pathostechniek van de PVV. De vondst van deze strategieën toont een onzichtbare samenwerking aan tussen de PvdA en de VVD tijdens de aanloop naar en het verloop van de Stiekemgate. Het voorspellend theoretisch model houdt stand in het onderzoek naar deze casus. Door meerdere vergelijkbare analyses uit te voeren kan de bruikbaarheid van dit model worden getest. Als het model in vervolgonderzoek standhoudt, wordt het van toegevoegde waarde voor het vakgebied van de journalistiek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Politieke schandalen en strategieën	6
2.1 <i>Schandaaltheorie</i>	6
2.1.1 Transgressiemodel	6
2.1.2 Kritiek op Thompson	7
2.1.3 Definitie en beschrijving.....	8
2.2 <i>Strategieën</i>	9
2.3 <i>De rol van retorica</i>	11
2.3.1 Retorische analyse.....	11
2.3.2 De klassieke driedeling.....	12
2.4 <i>Journalistiek en politiek</i>	12
2.5 <i>Voorspellend theoretisch model</i>	13
3. Methode	15
3.1 <i>Kwantitatief versus kwalitatief</i>	15
3.1.1 Statisch versus dynamisch.....	15
3.1.2 Kwalitatieve methode	15
3.2 <i>Retorische analyse</i>	16
3.3 <i>Analysemodel</i>	17
3.3.1 Criteria voor amplificatie en blokkade	20
3.3.2 Criteria voor retorische technieken.....	22
3.4 <i>Materiaal</i>	23
3.4.1 Tijdslijn	23
3.4.2 Bronnen	24
4. Resultaten	26
4.1 <i>Resultaten per partij</i>	26
4.1.1 PvdA	26
4.1.2 VVD.....	28
4.1.3 D66	30
4.1.4 PVV	31
4.1.5 Oppositiepartijen.....	32
4.2 <i>Resultaten algemeen</i>	32
5. Conclusie en discussie	34
5.1 <i>Conclusie</i>	34
5.2 <i>Discussie</i>	35
5.2.1 Interpretatie	35
5.2.2 Beperkingen	36
5.2.3 Vervolgonderzoek	36
Literatuurlijst	38
Bijlagen	42

1. Inleiding

Het is een even merkwaardig als spannend schouwspel. Een spel waarin politici hun eigen rol met verve vervullen. De oppositieleider slaat met zijn vuist op tafel, fractieleiders lopen rood aan en de premier haalt doelbewust zijn schouders op. Het startschot van de Stiekemgate klonk in het najaar van 2013. PvdA-minister Ronald Plasterk verstrekke in Nieuwsuur verkeerde informatie over hoe Amerikaanse veiligheidsdiensten aan Nederlandse belgegevens kwamen. Plasterk lichtte de commissie-Stiekem in over zijn fout, maar de Kamer niet. Een lek vanuit de commissie naar het NRC maakte dit duidelijk. Een schandaal was geboren. Het belang van zo'n schandaal is groot in een tijd waarin politieke leiders steeds zichtbaarder zijn en waar de politieke en journalistieke cultuur veranderen (Thompson, 2013, p. 108). De gebeurtenissen en veranderende verhoudingen zijn direct zichtbaar voor het grote publiek, de burgers, de kiezers. Opvallend is Rutte's houding en de daarbij passende retoriek, waarmee hij probeert de ontstane ophef de kop in te drukken. Universitair docent Constant Hijzen, ook wel commissie-Stiekemexpert van Nederland, legt uit dat deze houding bij uitstek politiek gemotiveerd is: zolang de kwestie binnen zijn coalitie de gemoederen bezighoudt, moet de premier aan alle kanten uitstralen dat er weinig aan de hand is. Deze houding dringt gemakkelijk door in het journalistieke veld en daarmee tot in het maatschappelijke veld. Journalisten zijn nauw verbonden met politieke elites: er is sprake van een sterke symbiotische relatie die ervoor zorgt dat deze coproductie van het nieuws door het publiek wordt aangenomen als realiteit (Bennett et al., 1985, p. 51). Het is daarom van belang inzicht te krijgen in hoe zowel politieke als journalistieke actoren zich gedragen tijdens de aanloop naar een politiek schandaal. Een dergelijk inzicht leidt daarbij tot een meer kritische houding van burgers ten opzichte van politiek en journalistiek, maar ook van deze twee velden onderling.

Politieke schandalen worden gezien als voer voor de hongerige, commercialiserende journalistiek en daarmee enkel als publiek vermaak (Thompson, 2013). Dit kan ertoe leiden dat politieke schandalen gemakkelijk in stilte overgaan of zelfs nooit aan de oppervlakte verschijnen, waardoor misverstanden niet aan de kaak worden gesteld (Thompson, 2013; Entman 2012). Het verkrijgen van inzicht in politieke strategieën lijkt lastig, omdat de vorming en de bespreking van deze strategieën zich veelal achter de schermen afspelen. Toch verschijnt de uitvoering daarvan wel degelijk ten tonele. Tijdens een persconferentie bijvoorbeeld, maar ook in een Kamerbrief of in een journalistiek interview.

In dit onderzoek staat de vraag centraal welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren we terugzien in de media. Robert M. Entman (2012) beschrijft in zijn boek *Scandal and Silence* het blokkeren van een schandaal als het sturen op het in stilte laten

overgaan van een schandaal. Amplificeren betekent juist de sturing op de uitkomst van een schandaal. Hierop wordt in het theoretisch overzicht nader ingegaan. Het al dan niet naar boven brengen van bepaalde strategieën vormt hiermee een waardevolle aanvulling op de bestaande wetenschappelijke theorie over dit onderwerp. Daarnaast wordt aan de hand van deze vraag het vak van de journalistiek geanalyseerd, met de daarbij horende gewoontes - in de literatuur ook wel nieuwsparadigma's genoemd (Berkowitz, 2000; Bennett, 1985). Nieuwsmedia nemen delen uit ons sociale leven die ze reconstrueren en evalueren. Dit maakt het belangrijk om kritisch te beoordelen welke gebeurtenissen tot nieuws moeten worden gerekend en welke niet (Bennett, 1985, p. 68).

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is eerst een theoretisch kader geschetst waarin bestaande theorieën over politieke schandalen en politieke strategieën worden besproken. Dit hoofdstuk presenteert onder andere de *blame avoidance* strategieën van Christopher Hood (2010) die als leidraad dienen in dit onderzoek. Ook is uiteengezet op welke manier dit onderzoek omgaat met de relatie tussen journalistiek en politiek. Dan volgt een hoofdstuk waarin de methodologische keuzes zijn toegelicht. Hierna zijn de resultaten van het onderzoek uiteengezet. Tot slot volgen de conclusie en discussie waarin het antwoord op de hoofdvraag wordt gegeven en een suggestie wordt gedaan voor vervolgonderzoek.

2. Politieke schandalen en strategieën

Om te onderzoeken welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren we terugzien in de media, moet een drietal onderwerpen worden bestudeerd in de bestaande literatuur. Ten eerste de schandaaltheorie, gezien de Stiekemgate een aanloop vormt naar een mogelijk politiek schandaal. Om een beeld te krijgen van welke strategieën politici in kunnen zetten, worden ook voorbeelden van dergelijke strategieën in de literatuur besproken. Tot slot is het belangrijk te weten hoe de bestaande wetenschappelijke literatuur omgaat met de retorische analyse van nieuws, omdat dergelijke retorische technieken in de richting van blokkade- en amplificatiestrategieën kunnen wijzen. Hiermee wordt uiteindelijk antwoord gegeven op de hoofdvraag. Het behandelen van deze drie onderwerpen vormt een startpunt voor het onderzoek, waarbij de conclusie kan leiden tot een bijdrage aan het vakgebied van de journalistiek en de wetenschappelijke literatuur over politieke schandalen en strategieën.

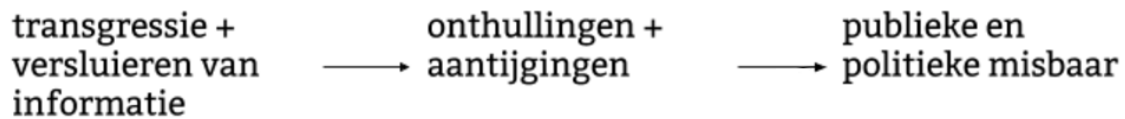
2.1 Schandaaltheorie

De onderzoeksvraag laat zich opdelen in verschillende relevante concepten die voorafgaand aan dit onderzoek worden toegelicht. Omdat er sprake is van de aanloop naar een schandaal, wordt allereerst dit begrip onder de loep genomen.

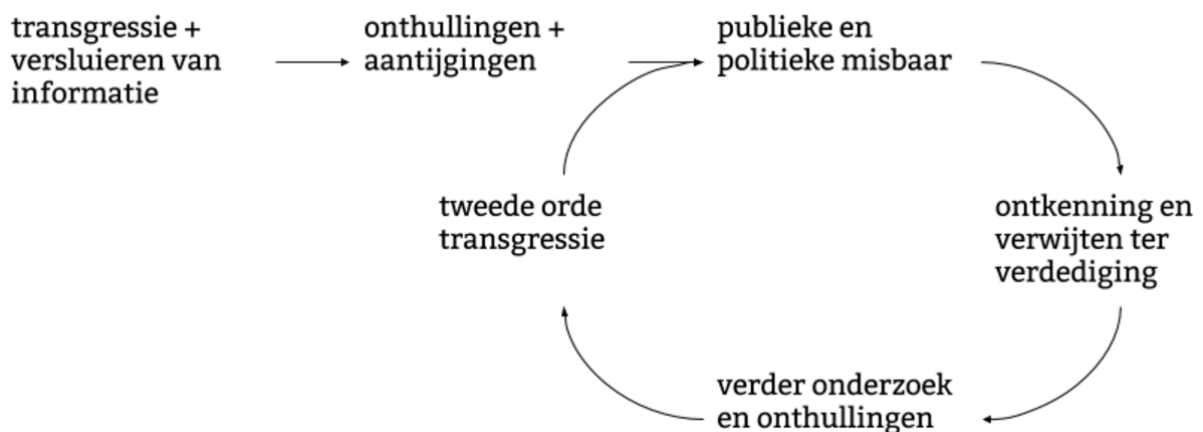
2.1.1 Transgressiemodel

John B. Thompson is socioloog, filosoof en antropoloog en specialiseert zich in de ontwikkeling van massacommunicatie. Hij verdiepte zich voor zijn boek over politieke schandalen in de relatie tussen politiek en journalistiek. Volgens Thompson (2013, p. 13) refereert een schandaal aan een actie of gebeurtenis waarbij een bepaalde overtreding bekend wordt bij anderen en ernstig genoeg is om een reactie uit te lokken bij het publiek. Thompson stelt dat er drie vormen van politieke schandalen zijn: financiële schandalen, seksschandalen en machtschandalen, waarbij de laatste van belang is voor dit onderzoek. Hij definieert deze als de puurste vorm van een politiek schandaal, omdat deze betrekking heeft op de onthulling van een verborgen vorm van macht en het werkelijke of vermeende misbruik van macht (Thompson, 2013, p. 197). Het verloop van zo'n schandaal is in zijn meest simpele vorm weergegeven in Figuur 1 en zit als volgt in elkaar. In eerste instantie is er sprake van een overtreding die in de verborgenheid plaatsvindt; het versluieren van informatie. Dan volgt de publieke onthulling en daarmee volgen de publieke aantijgingen. Dit leidt tot publiek en politiek misbaar. Dit eerste model is zoals Thompson zegt dat het bestaat: volgens hem is dit het klassieke model van een schandaal. Hij voegt hier zelf een theoretische uitbouw aan toe, te zien in Figuur 2. Hij stelt namelijk dat publieke afkeuring kan leiden tot publieke ontkenningen en tegenwerpingen. Die

leiden tot verder onderzoek en dan volgen tweedegraads overtredingen die opnieuw kunnen leiden tot publieke afkeuring. De gevolgen van dergelijke overtredingen zijn nog groter (Thompson, 2013, pp. 24-25).

Figuur 1. Klassiek transgressiemodel Bron: Thompson, J. B. (2013). Political scandal

Figuur 2. Theoretisch transgressiemodel Bron: Thompson, J. B. (2013). Political Scandal

2.1.2 Kritiek op Thompson

De definitie van Ari Adut (2004) geeft een breed beeld van wat een schandaal is. Hij spreekt van een schandaal als er sprake is van een versturende openbaarmaking van een overtreding (Adut, 2004, p. 533). Er kan dus sprake zijn van een schandaal, nog voor deze aan de oppervlakte is verschenen en voor het publiek zichtbaar is. Politicoloog Brendan Nyhan (2015) herzielt de definitie van een schandaal van Thompson ook, omdat hij deze te normatief vindt. Thompsons benadering is teveel gebaseerd op bewijs en op de reactie van het publiek. Nyhan baseert zich in zijn artikel op media-

aandacht, omdat dit volgens hem essentieel is in de hedendaagse politiek (2015, pp. 436-437). Ook Entman (2012) heeft kritiek op de redenering van Thompson. Entman verdiepte zich voor zijn boek onder andere in schandalen die niet uitkomen en in stilte overgaan. Hij stelt dat Thompson alleen terug redeneert. Daarbij benadrukt Entman dat men ook rekening dient te houden met de misstanden die onder de oppervlakte blijven en niet uitgroeien tot een schandaal. Het al dan niet uitlopen op een schandaal wordt beïnvloed door sponsors. Dit zijn strategische actoren buiten de media die schandalen proberen te blokkeren of te amplificeren (Entman, 2012, p. 32). Die eerste groep sponsors probeert de situatie het door Entman besproken *path of silence* op te leiden, waarbij de aantijgingen op tijd de kop in worden gedrukt of zelfs het grote publiek nooit bereiken. In dit geval is er geen sprake meer van een schandaal. Zoals in de inleiding besproken heeft dit betrekking op het blokkeren van een schandaal. Met deze groep sponsors worden de actoren bedoeld die het aanstormende schandaal proberen te blokkeren. De tweede groep sponsors probeert juist het *path of scandal* te bewandelen. Door de aantijgingen extra kracht bij te zetten en op andere manieren te proberen het schandaal uit te vergroten, doelen zij op de uitkomst van een schandaal (Entman, 2012, pp. 36-37). Dit type sponsors is afhankelijk van de media en de besluitvormingsbias die daarbij hoort (Entman, 2012, p. 39). Met deze groep sponsors worden de actoren bedoeld die het schandaal proberen te amplificeren.

2.1.3 Definitie en beschrijving

In de literatuur wordt een steeds preciezere, verfijndere omschrijving van het concept schandaal gehanteerd. Te beginnen bij Thompson, die het schandaal slechts erkent als het reeds aan de oppervlakte is verschenen. Adut (2004, p. 530) gaat een stap verder: hij ziet dat het aantal schandalen is toegenomen, maar dat de politiek niet per se meer overtredingen begaat. Ook als een onderwerp niet aan de oppervlakte verschijnt, kan er wel degelijk iets aan de hand zijn. Nyhan (2015) gaat hier nog dieper op in. Hij spreekt in zijn artikel van *scandal potential*, waarmee hij de schandaalkwetsbaarheid van een president bedoelt. Ook Nyhan houdt al rekening met de mogelijkheid van een schandaal, terwijl deze nog niet naar buiten is gekomen. Entman sluit de rij: hij stelt dat een schandaal reeds kan bestaan, zonder dat iemand ervan weet. Dit schandaal kan overgaan in stilte of naar buiten komen. Zij die het eerste verlangen, zijn degenen die het schandaal proberen te blokkeren. De andere groep probeert het schandaal juist te amplificeren. In dit onderzoek wordt de definitie en beschrijving van schandalen van Entman aangehouden. Hij gaat zo ver mogelijk terug en geeft daarmee de ruimte om ook de blokkadestrategieën van de sponsors van het *path of silence* bloot te leggen. Deze strategieën worden meer concreet aan de hand van de theorie van Hood, beschreven in de volgende paragraaf.

2.2 Strategieën

Partijen die een lopend schandaal proberen te blokkeren en partijen die deze juist proberen te amplificeren bereiken op verschillende manieren hun doel. Binnen de wetenschappelijke literatuur zijn verschillende strategieën gedefinieerd waarvan actoren in de aanloop of het verloop van een schandaal gebruik maken. Deze strategieën worden concreet in het onderzoek van Hood (2010) en dienen in dit onderzoek als leidraad. Om daar verder op in te gaan moet eerst helder worden wat in deze analyse wordt verstaan onder een strategie. Dit concept wordt door veel schandalogen op verschillende manieren benoemd en uitgelegd in de vorm van mogelijke strategieën.

Adut (2004) ziet het openbaar maken van overtredingen en daarmee ook het amplificeren van een schandaal als strategie op zich om politieke doelen te bereiken. Hier wordt steeds meer onderzoek naar gedaan en werk van gemaakt door andere politieke actoren (2004, p. 530). Voor dit onderzoek is het van belang dieper op die amplificatie of juist de blokkade van zo'n schandaal in te gaan. Door Entman (2012) wordt een strategie gezien als een manier waarop een sponsor probeert een misstand zo te verhullen of te vergroten dat het al dan niet uitmondt in een schandaal. Nyhan (2015) bespreekt de schandaalkwetsbaarheid van een president. Hiervoor zijn twee contextuele factoren verantwoordelijk. Dat is enerzijds weinig goedkeuring en aanzien van de oppositiepartijen. Anderzijds is dat gebrek aan plaats in de nieuwsagenda voor een schandaal. In dit artikel zijn strategieën sterk verbonden met het beïnvloeden van deze factoren. Ook Argento (2015) kijkt op een meer specifieke manier naar schandalen en spreekt van strategieën voor het herstellen van een schandaal en daarmee is een strategie in zijn artikel een manier waarop een politicus succes kan hebben, ook na een schandaal.

Hood doet veelal onderzoek naar de uitvoerende overheid, regelgeving en de hervorming van de publieke sector. In zijn boek *The Blame Game* (2010) richt hij zich voornamelijk op de politieke sector en de manier waarop politieke actoren andere beschuldigen of juist onder beschuldigingen proberen uit te komen. Hood (2010, pp. 4-8) bespreekt in zijn boek de concepten *blame* en *blame risk*. Hij stelt onder andere de vraag welke strategieën worden ingezet om schuld te vermijden en het risico op schuld laag te houden. Hij ziet strategieën als letterlijke acties van personen, groepen of partijen om schuld zoveel mogelijk te vermijden. Hieronder vallen ook uitspraken, die relevant zijn voor de beantwoording van de hoofdvraag van dit onderzoek. Hood richt zich in zijn boek op de beschuldigde(n) en daarmee, in termen van Entman, op de groep sponsors die doelen op het *path of silence*. Dit zijn de mensen die een schandaal proberen te blokkeren. Hij bespreekt daarvoor drie strategieën: presentatiestrategie, verantwoordelijkheidsstrategie en beleidsstrategie (2010, p. 18). Actoren die het tegenovergestelde proberen te bewerkstelligen, die het schandaal proberen te amplificeren, zetten mogelijk strategieën in die lijnrecht tegenover de door Hood genoemde strategieën staan. Die mogelijkheden worden in dit theoretische overzicht ook benoemd, omdat in

dit onderzoek niet alleen naar blokkadestrategieën wordt gekeken, maar ook naar amplificatiestrategieën.

De presentatiestrategie kent verschillende vormen. Een voorbeeld is om je gedeisd te houden door geen commentaar te geven. Andere voorbeelden zijn juist het debat proberen te winnen, het onderwerp veranderen of bij voorbaat al waarschuwen of excuses maken. Die laatste vorm zorgt voor het ontwapenen van je tegenstander, omdat de spreker op deze manier een eerlijke indruk maakt. Het is wel moeilijk om bewijs te vinden van de werking van een dergelijke strategie (Hood, 2010, pp. 47-66). Sponsors die zich juist bezighouden met het amplificeren van een schandaal zijn geen schuld aan het vermijden, maar aan het beschuldigen. Als het gaat om presentatie richt deze groep zich dus met name op *de schuldige*. Die persoon of partij wordt duidelijk aangewezen en uit alle macht wordt geprobeerd de aandacht bij het delict en bij deze persoon te houden. Deze houding zou tegenover de schuld vermijdende presentatiestrategie kunnen staan.

Bij de verantwoordelijkheidsstrategie gaat het erom een zondebok te vinden of de schuld op een ander af te schuiven. Deze strategie kan een geordende en statische vorm aannemen, waarbij men bijvoorbeeld bewust de focus legt op andere opvallende figuren die de aandacht afleiden. Er kan ook sprake zijn van een meer ongeordende en dynamische vorm van deze strategie, waarbij de schuld wordt afgeschoven op zaken waar men geen invloed op heeft, zoals bijvoorbeeld marktwerking (Hood, 2010, pp. 67-89). De verantwoordelijkheid bij de beschuldigde houden is daarmee een strategie van de amplificatiesponsors. Dit kan bijvoorbeeld door het ontkennen van de zondebok, maar ook door de verantwoordelijkheid van de beschuldigde herhaaldelijk te benoemen en te beargumenteren.

Tot slot kan men nog schuld vermijden door beleidsstrategie toe te passen, waarbij beleid wordt gemaakt dat ervoor zorgt dat de kans op schuld zo klein mogelijk is. Dat kan bijvoorbeeld door protocollen te maken waarvan men vervolgens zegt er niet vanaf te kunnen wijken. Ook kan men zich afsluiten van alle adviezen en zich terugtrekken (Hood, 2010, pp. 90-111). Hiertegenover staat het maken of verdedigen van beleid waardoor de nadruk op de schuldige komt te liggen.

Op basis van deze strategieën kunnen criteria worden vastgesteld. Welke uitspraken duiden op amplificatie en welke juist op blokkade van het schandaal? In de uiteenzetting van Hood zien we terug dat *blaming* met name gaat over het aanwijzen van een schuldige en over het houden van de schuld bij deze persoon. De groep sponsors die het schandaal probeert te amplificeren houdt zich bezig met het zoeken naar of het aanwijzen van een schuldige en zorgt ervoor dat de aandacht hier niet van wordt afgeleid. Daartegenover staan degenen die het schandaal proberen te blokkeren. Deze groep sponsors probeert schuld te vermijden, door de aandacht van de aangewezen schuldige af te leiden. Dit kan door weinig commentaar te geven, een zondebok aan te wijzen of te benadrukken dat het beleid aangepast moet worden. In paragraaf 3.3 zijn op basis van de theorie

van Hood de criteria geëxpliciteerd die bepalen of uitspraken van politici in de media duiden op amplificatie of blokkade van het schandaal.

2.3 De rol van retorica

De uitspraken van politici in de media over de Stiekemgate duiden op basis van de theorie van Hood op amplificatie- of blokkadestrategieën. Deze politici vormen in deze casus de groepen sponsors. De mensen die via de media het nieuws over het schandaal volgen, vormen het publiek. De sponsors proberen dat publiek te overtuigen van hun gelijk. Hiervoor gebruiken politici allerlei retorische middelen: ze proberen zichzelf bijvoorbeeld zo oprecht mogelijk te doen voorkomen of spelen in op de emoties van hun publiek. De retorische middelen leren ons meer over de intenties van de spreker. De inzichten uit de retorica maken het mogelijk te onderzoeken hoe sprekers hun doel bereiken (Braet, 2007, p. 12). Dat maakt het relevant de retorische middelen die de groepen sponsors gebruiken bloot te leggen, omdat zij deze inzetten om hun doelstelling, het amplificeren of blokkeren van het schandaal, te bereiken. Om erachter te komen welke strategieën worden ingezet is het relevant om de overtuigingsmiddelen te onderzoeken die de actoren gebruiken.

2.3.1 Retorische analyse

Uit eerder wetenschappelijk werk blijkt dit al. Bijvoorbeeld in het boek *Monsterlijke Verhalen* (2014) van Peter Burger, waarin hij aan de hand van een retorische analyse op zoek gaat naar de rol van misdaadsagen in nieuwsmedia en op internetforums. Nieuwsmedia doen dergelijke verhalen bijna altijd af als broodje aap, stelt Burger vast. Zij gebruiken daarvoor het argument dat de (politieke) autoriteiten zeggen dat het verhaal niet waar is. Burger (2014, p. 224) legt uit dat het noemen van officiële autoriteiten de belangrijkste ethostechniek is van journalisten die een dergelijk verhaal schrijven. Journalisten benadrukken hun eigen gezag door de autoriteit van hun bronnen te bevestigen. Dit gaat gemakkelijker als dat bekende elitebronnen zijn. Ze bestempelen andere bronnen van kennis als irrationeel en amateuristisch of ze negeren mensen met een andere mening (Burger, 2014, p. 8). Op deze rol van de journalistiek wordt in de volgende paragraaf dieper ingegaan. Op basis van de retorisches-constructionistische benadering en van de klassieke retorische driedeling van Aristoteles analyseert Burger de teksten van redenaars en onderzoekt hij hoe zij hun publiek overtuigen (2014, p. 288). Niet alleen Burger gebruikt de retorische analyse in wetenschappelijk onderzoek. Steeds vaker wordt de klassieke driedeling van de retorica gebruikt om uitspraken te doen over sprekers of schrijvers van moderne teksten (Braet, 2007). Denk bijvoorbeeld aan een retorische analyse van posts op sociale media, reclameteksten of videogames. Een van de redenen dat de inzichten uit de retorica in de wetenschappelijke literatuur worden ingezet is dat men wil begrijpen waarom bepaalde retorische teksten overtuigend zijn. Er wordt inzicht vergaard in de waarden, overtuigingen en attitudes die door de spreker worden overgebracht (Selzer, 2004, p.281).

Ook dit onderzoek analyseert aan de hand van de driedeling uit de retorica de manieren waarop actoren hun publiek overtuigen. Dit geeft een breder inzicht in de strategieën die door politici worden gebruikt tijdens de Stiekemgate.

2.3.2 De klassieke driedeling

De klassieke driedeling van Aristoteles bestaat uit drie overtuigingsmiddelen: ethos, pathos en logos (Braet, 2007). Deze middelen kunnen allemaal met behulp van bijbehorende technieken worden ingezet om het publiek van het gelijk te overtuigen. Ethos heeft betrekking op de indruk die de spreker maakt. Deze heeft volgens Aristoteles het meest effect op het publiek (Braet, 2007, p. 50). Waar ethos vooral van belang is in de politiek, heeft pathos meer effect bij de rechtspraak. Dit overtuigingsmiddel heeft namelijk betrekking op het opwekken van emoties, denk bijvoorbeeld aan medelijden of woede (Braet, 2007, p. 53). Tot slot is er logos, een overtuigingsmiddel dat vooral gaat over het aandragen van de feiten, de bewijsvoering. Het overtuigen van het grote publiek leunt ook tegenwoordig nog vaak op deze overtuigingsmiddelen. Het is daarom voor dit onderzoek relevant om te beoordelen welke overtuigingsmiddelen politici gebruiken in de media met betrekking tot de Stiekemgate. Daarbij komt dat amplificeren en bagatelliseren gezien worden als de belangrijkste stijltechnieken van klassieke sprekers (Braet, 2007, p. 107). Stijltechnieken passen bij een overtuigingsmiddel en samen zorgen ze ervoor dat het publiek een kant kiest. Om erachter te komen welke strategieën worden ingezet om een schandaal te amplificeren of te blokkeren, wordt in dit onderzoek beoordeeld welke overtuigingsmiddelen de actoren gebruiken.

2.4 Journalistiek en politiek

In veel van bovengenoemde onderzoeken wordt gefocust op de rol van de politieke sector en de manier waarop zij hun strategieën inzetten. Vaak wordt dit via journalistieke kanalen gedaan en dat is een gegeven waar veel wetenschappelijk auteurs vanuit lijken te gaan. Het lijkt erop dat er een symbiotische relatie tussen journalistiek en politiek wordt verondersteld, waarbij de relatie tussen deze twee beroepenvelden als zeer nauw wordt gezien. Als dit vanaf de andere, journalistieke kant wordt bekeken, kan eenzelfde conclusie worden getrokken. Dit wordt uitgebreid besproken door wetenschappers die zich verdiepen in de symbiotische theorie van nieuws. Politicoloog Lance Bennett specialiseerde zich in de relatie tussen media en politiek. Hij spreekt uitgebreid over deze theorie in zijn casestudie naar nieuwsparadigma's. Bennett en zijn collega's stellen namelijk dat deze relatie voor zowel de journalistiek als voor de (politieke) elite voordelen oplevert (1985, p. 51). Het journalistieke veld kan efficiënter werken als zij vaker dezelfde mensen bevragen over gebeurtenissen. Daarbij creëren ze een objectieve kijk door professionals aan het woord te laten (1985, pp. 50-51). Ook de politieke elites hebben baat bij een symbiotische relatie: zij krijgen steeds een podium in de media en daarmee steeds opnieuw een vorm van legitimiteit en autoriteit

toegedicht (1985, p. 51). Deze relatie leidt volgens Bennett tot een versmolten bestaan van journalistiek en politiek en dat heeft invloed op nieuwsparadigma's binnen de journalistiek.

Een paradigma is een denkkader, bestaande uit een brede set aan gedeelde opvattingen en aannames over hoe je informatie verzamelt en analyseert (Kuhn, 1965 zoals geciteerd in Bennett et al., 1985, p. 54). Daar wordt niet altijd even kritisch naar gekeken, stelt Bennett. Niet door de professionals uit het vakgebied zelf, maar ook niet door de wetenschap (1985, p. 68). Dat is wel nodig, want deze paradigma's kunnen leiden tot het in stand houden van opvattingen binnen de journalistiek over hoe het nieuws in de wereld zou moeten worden gepresenteerd: wat is nieuws en wat is geen nieuws? Het probleem met deze paradigma's is daarbij dat het kan leiden tot overgeneralisatie van de realiteit (Bennett et al., 1985, p. 54). In het onderzoek van Bennett en zijn collega's wordt een casus aangehaald die volgens de onderzoekers niet binnen het nieuwsparadigma past. Zij stellen vast dat deze gebeurtenis het veld van de journalistiek in disbalans brengt en de professionals binnen dit vakgebied direct het nieuws willen 'repareren': ze herstellen het paradigma. De manier waarop zij dat doen laat volgens de onderzoekers zien hoe de nieuwsparadigma's werken en daarmee hoe de journalistiek denkt dat er over de wereld gerapporteerd zou moeten worden. Dit heeft tot gevolg dat *anomalieën*, tegenstrijdige meningen of verhalen die niet binnen het paradigma passen, niet vaak aan bod komen. Volgens Bennett en collega's moeten we ons daar bewust van zijn (1985, p. 68). Bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek wordt daarom kritisch gekeken naar de rol van nieuwsparadigma's. Entman (2012) geeft immers aan dat niet alle schandalen uitkomen: als de groep sponsors erin slaagt het *path of silence* te bewandelen, dan blijven misstanden onder de oppervlakte. Vanwege de symbiotische relatie die Bennett (1985, p. 51) benoemt, wordt nieuws aangenomen als de realiteit. Dit maakt het belangrijk inzicht te krijgen in hoe politici zich gedragen tijdens een schandaal, omdat dit leidt tot een meer kritische houding ten opzichte van politiek en journalistiek.

2.5 Voorspellend theoretisch model

In dit theoretisch overzicht is allereerst de wetenschappelijke kijk op het bestaan van politieke schandalen naar voren gebracht. De definitie van Entman is leidend, maar kent aanvullingen vanuit de theorieën van Nyhan, Adut en Thompson. Deze ideeën samen vormen een beeld van wat een politiek schandaal is. In dit onderzoek wordt verwezen naar een politiek schandaal als zijnde een actie of gebeurtenis waarbij een bepaalde overtreding gaande is, maar wellicht nog niet alle informatie bekend is en (deels) nog het *path of silence* wordt bewandeld. Dit betekent dat de Stiekemgate in dit onderzoek wordt behandeld als politiek schandaal. De strategieën die worden ingezet tijdens het verloop van zo'n schandaal zijn grofweg in te delen in twee categorieën: blokkadestrategieën en amplificatiestrategieën, waarbij men respectievelijk het schandaal probeert

te bagatelliseren of het juist probeert uit te vergroten. Die strategieën worden concreet met behulp van het onderzoek van Hood (2010). Hij benoemt en beschrijft blokkadestrategieën en door daarvan de tegenhanger te benoemen kunnen we hieruit ook amplificatiestrategieën opmaken. Om uiteindelijk de hoofdvraag te beantwoorden met specifiek benoemde strategieën die door politici worden ingezet om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren, wordt gebruik gemaakt van de inzichten uit de retorica. Door overtuigingsmiddelen op te sporen in de uitspraken van politici, kunnen de strategieën van politici aan het licht komen. De samenhang van de theoretische achtergrond van dit onderzoek kan als volgt worden weergegeven:

	Amplificeren	Blokkeren
Entman (2012)	Path of scandal	Path of silence
Hood (2010)	Blaming	Blame avoidance
Braet (2007)	Amplificatio	Bagatelliseren

Figuur 3. Voorspellend theoretisch model

Tot slot wordt in dit onderzoek uitgegaan van een theorie die veronderstelt dat er sprake is van een symbiotische relatie tussen politiek en journalistiek, die van invloed is op het nieuws dat geproduceerd wordt. Dat komt omdat hetgeen deze partijen samen construeren door het grote publiek wordt aangenomen als de realiteit en dat betekent dat journalistieke producties een weergave zijn van politiek handelen en politieke strategieën (Bennett et al., 1985, p. 51). De publiek ingezette strategieën om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren kunnen daarom zowel journalistiek als politiek van aard zijn en ze kunnen teruggevonden worden in de media. Door ze te vinden, te benoemen en in te delen in de beschreven categorieën kan antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag.

3. Methode

Dit hoofdstuk zet uiteen welke methode het meest geschikt is om antwoord te geven op de onderzoeksvraag. Allereerst is beargumenteerd waarom dit onderzoek vraagt om een kwalitatieve benadering en daarbij is ingegaan op verschillende kwalitatieve onderzoeksmethoden. Vervolgens is een analysemodel geconstrueerd en is het analyseschema gepresenteerd. Tot slot is de keuze van het te bestuderen materiaal verantwoord.

3.1 Kwantitatief versus kwalitatief

Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat zowel schandalen als strategieën voorkomen in complexe situaties. De concepten worden op uiteenlopende manieren beschreven, uitgelegd en gebruikt. Een onderzoeksvraag die is gestoeld op deze begrippen en op een sociale en politiek maatschappelijke situatie is niet te beantwoorden met behulp een kwantitatieve methode. Dit is ook een van de kritieken die Bryman (2008) aanduidt in zijn boek.

3.1.1 Statisch versus dynamisch

Kwantitatieve onderzoekers kunnen lastig onderscheid maken tussen de logica van de natuur en de sociale wereld waarin mensen leven, die meer complex is (Bryman, 2008, p. 178). Veel data, grote surveys of statistieken geven geen inzicht in de strategische zetten tijdens de aanloop naar een politiek schandaal. Deze zijn namelijk persoonlijk of verbonden met een politieke partij of ideologie. Een kwantitatief onderzoek maakt gebruik van een momentopname. Het onderzoek richt zich op een foto, een statisch beeld. De Stiekemgate is een dynamisch proces dat alle kanten op gaat. Een stilstaand beeld hieruit onderzoeken levert weinig uitkomsten die betrekking hebben op het geheel. Dit onderzoek vraagt daarom om een kwalitatieve benadering.

3.1.2 Kwalitatieve methode

Toch is ook niet elke kwalitatieve methode geschikt in deze situatie, gezien de spanning omtrent het onderwerp. Denk bijvoorbeeld aan een interview, waarbij het de bedoeling is dat de onderzoeker informatie vergaart uit de kennis van de betrokken actoren en hun gedrag, attitudes, normen, waarden en overtuigingen waarneemt (Bryman, 2008, p. 209). De commissie-Stiekem houdt zich bezig met geheime informatie en de aantijging is dat er geheime informatie gelekt is. Interviews met de betrokkenen leveren daarom in dit geval weinig op en bieden geen inzicht in de gebruikte strategieën, omdat de actoren binnen deze casus niets loslaten over hun motieven.

Het voorgaande leidt tot beperkte keuzemogelijkheden als het gaat om de methode voor dit onderzoek: alleen het materiaal dat voorhanden is, kan gebruikt worden. Dat zijn bijvoorbeeld Kamerbrieven, maar ook persconferenties, toespraken, debatten, mediaoptredens en interviews. Dit

materiaal is uitermate geschikt voor het uitvoeren van een inhoudsanalyse, bijvoorbeeld een discoursanalyse. Discoursanalyse is zowel een methode als een meer theoretisch idee. Een discours kan worden omschreven als een geheel van samenhangende ideeën en concepten die je in taal terug kunt vinden (Hajer, 2000, p. 17). Met de discoursanalyse als methode kunnen we discourses zo goed mogelijk herkennen en hun betekenis begrijpen. Een discoursanalyse is het achterhalen van samenhangende vertogen die schuilen achter taal. Volgens Bryman (2008, pp. 528-531) kan dat op twee verschillende manieren. Aan de hand van interpretatieve repertoires, waarbij wordt gezocht naar tekstuele en interpretatieve codes waarbinnen we gebeurtenissen begrijpen. Met andere woorden: in welk groot verhaal wordt het besproken fenomeen geplaatst? Wie wordt er weggezet als held en wie juist niet? Een tweede manier is het onderzoeken van de manier waarop de spreker of schrijver probeert het repertoire als waarheid te doen overkomen. Beide manieren zijn geschikt om meer inzicht te krijgen in de repertoires die door politici via de media worden geconstrueerd en vooral op welke manieren zij trachten die als waarheid te doen overkomen. Dat lijkt ook te gelden voor een kritische discoursanalyse, een methode waarmee aandacht wordt besteed aan macht en dominantie en aan de reproductie daarvan (Van Dijk, 1993, p. 254). Deze methode benadrukt de rol van taal als machtsbron, gerelateerd aan ideologieën en sociaal-culturele veranderingen (Bryman, 2008, p. 536). De toevoeging 'kritisch' laat de kritische discoursanalyse op twee manieren verschillen van de discoursanalyse. Ten eerste wordt er rekening gehouden met de korte en lange termijn invloed van tekst en taal op de sociale context. Op korte termijn wordt onze kennis of onze mening beïnvloed, maar op lange termijn ook ons handelen en onze sociale relaties (Fairclough, 2003, p. 60). Ten tweede wordt er getracht een verandering tot stand te brengen: een meer kritische blik ten opzichte van een bepaald fenomeen. Van Dijk (1993, pp. 252-254) beschrijft verschillende principes en uitgangspunten van deze methode. Als algehele doelstelling noemt hij de focus op de discoursdimensies over machtsmisbruik en de onrechtmatigheden en ongelijkheden waarin die resulteren.

3.2 Retorische analyse

Onder een discours wordt een groter, tijdsgebonden geheel van samenhangende ideeën en concepten verstaan, die je in taal terug kunt vinden (Hajer, 2000, p. 17). Dit onderzoek beperkt zich tot het verloop van een politiek schandaal binnen een korte tijdsperiode, waarin verschillende actoren een afzonderlijke rol spelen. Dat maakt dat het op zoek gaan naar een discours in dit onderzoek vooral iets zegt over het grotere geheel waarin de Stiekemgate zich afspeelde. Een discours zegt niet veel over de concrete strategieën die politici inzetten tijdens het verloop van dit schandaal. Met een discoursanalyse kan daarom geen antwoord worden gegeven op de hoofdvraag. In het theoretisch overzicht is die operationalisatie van theoretische naar concrete strategieën reeds

aan bod gekomen. Hood (2010) benoemt en beschrijft blokkadestrategieën en daarmee ook amplificatiestrategieën. Om de hoofdvraag te beantwoorden wordt gebruik gemaakt van een retorische analyse van de uitspraken van politici. De overtuigingsmiddelen ethos, pathos en logos kunnen de strategieën die politici inzetten tijdens de Stiekemgate zichtbaar maken.

De uitspraken vinden we terug in het verzamelde bruikbare materiaal voor dit onderzoek. Omdat het bruikbare materiaal in deze casus alleen hetgeen is dat publiek openbaar is, bestaat dit veelal uit artikelen, interviews en fragmenten uit de media. Dit is aan te vullen met bijvoorbeeld Kamerbrieven of andere publicaties uit het politieke veld. Op het moment dat dit materiaal geanalyseerd en bestudeerd wordt op basis van de retorica die erin naar voren komt, kunnen de strategieën van de schrijvers en makers van het materiaal aan het licht komen. In het theoretisch overzicht is verondersteld dat een strategie wordt ingezet om een bepaald doel te bereiken; in dit geval het blokkeren of het amplificeren van een politiek schandaal. Om dit doel te bereiken moet het mediapubliek overtuigd worden door de groepen sponsors. Hiervoor worden de overtuigingstechnieken uit de retorica gebruikt. Om de strategieën binnen deze casus bloot te leggen, wordt een retorische analyse uitgevoerd van het publiek beschikbare materiaal. Eerder in de wetenschappelijke literatuur is bewezen dat deze methode geschikt is voor het blootleggen van strategieën om te overtuigen binnen een bepaalde casus. Burger (2014, p. 208) voert in zijn boek *Monsterlijke Verhalen* onder andere een retorische analyse uit die zich richt op de online discussies over de Smileybende en op het nieuws dat over de bende verschijnt. Op basis van de retorisch-constructionistische benadering en van de klassieke retorische driedeling van Aristoteles construeert hij een analysemodel. Hij analyseert hiermee de teksten van redenaars, dat zijn zowel journalisten als forumdeelnemers, en kijkt op welke manier zij het mediapubliek proberen te overtuigen (Burger, 2014, p. 288). De overtuigingsmiddelen zorgen ervoor dat het publiek een kant kiest. Om strategieën bloot te leggen, wordt in dit onderzoek op een vergelijkbare manier beoordeeld welke overtuigingsmiddelen de actoren gebruiken.

3.3 Analysemodel

Op basis van het theoretisch overzicht wordt voor dit onderzoek een analysemodel geconstrueerd zoals is weergegeven in Figuur 5. Dit model laat zien op welke manier het corpus bestudeerd wordt en hoe dat vervolgens een antwoord op de hoofdvraag vormt. Allereerst wordt uit het publiek toegankelijke materiaal het bruikbare materiaal geselecteerd. Hieruit worden alle uitspraken van politici overgenomen en per partij ingedeeld in een analyseschema (Figuur 4). Per uitspraak wordt opgeschreven wie wat gezegd heeft en van welke bron dat afkomstig is. Door deze manier van ordenen ontstaat een verzameling van uitspraken en acties die kan worden toegeschreven aan een partij, in de meeste gevallen aan een persoon en wellicht aan een medium. De bronnen zijn

genummerd. Het eerste cijfer laat zien of het om een mediabron (1) of om een politieke bron (2) gaat. Het tweede nummer heeft betrekking op de nieuwsorganisatie, zoals bijvoorbeeld NU.nl (1) en De Telegraaf (2). Het laatste nummer geeft aan uit welk van de artikelen van die nieuwsorganisatie de uitspraak afkomstig is, waarbij 1 het oudste artikel is en 5 het meest recente. Het geheel van bronnen is terug te vinden in Bijlage 1. In het analyseschema worden de uitspraken zo letterlijk mogelijk overgenomen uit de bron. Dit is waar nodig aangevuld met contextuele noten tussen haakjes, waardoor de uitspraak later beter te begrijpen is. Alle uitspraken van politici bij elkaar vormen het corpus. De modellen worden zo volledig mogelijk ingevuld, om een goed beeld te krijgen van de gedragingen en uitspraken van politieke actoren binnen het verloop van de Stiekemgate. Gezien de media informatie uit dezelfde bronnen halen en van elkaar overnemen, is het aannemelijk dat het materiaal zeer vergelijkbaar is. In deze gevallen wordt de meest oorspronkelijke bron opgenomen in het analysemodel. Op het moment dat extra materiaal inhoudelijk nauwelijks tot niet meer verschilt van het materiaal dat reeds is behandeld, is dit onderzoek verzadigd. Er wordt niet meer naar verdere aanvulling gezocht. In paragraaf 3.4 wordt nader toegelicht hoe het materiaal is geselecteerd en daarmee hoe het corpus tot stand is gekomen.

Partij			
Wie (bron)		Wat	
Doelstelling	Amplificeren:	Blokkeren:	Anders:
Overtuigingstechniek	Ethos:	Pathos:	Logos:
Mogelijke strategie	Presentatie:	Verantwoordelijkheid:	Beleid:
Opvallende zaken	<i>Aantekeningen:</i>		

Figuur 4. Analyseschema (leeg)

Figuur 5. Analysemodel

Het corpus wordt beoordeeld aan de hand van de bevindingen van Entman, Breat en Hood. Per partij en waar mogelijk per persoon wordt beschreven of er sprake is van amplificatie of blokkade van het schandaal. Ook is er ruimte om andere informatie in te vullen, wanneer er sprake is van iets anders dan amplificeren of blokkeren. Zowel Entman als Hood zien strategieën als letterlijke acties van personen, groepen of partijen om schuld zoveel mogelijk te vermijden. Daaronder vallen uitspraken, maar bijvoorbeeld ook het ondertekenen van een motie. Dit wordt in de analyseschema's opgenomen. Om te bepalen of de uitspraken neigen naar amplificatie of blokkade van het schandaal, wordt gekeken naar de definitie van Entman en naar de concretisering van Hood, door zijn strategieën bij de hand te houden. Met behulp van de presentatiestrategie, verantwoordelijkheidsstrategie en beleidsstrategie van Hood worden criteria opgesteld waarmee wordt gemeten of een uitspraak duidt op een amplificatie- of blokkadestrategie van de spreker. Deze criteria zijn samengevat in Figuur 6.

3.3.1 Criteria voor amplificatie en blokkade

De groep sponsors die probeert het *path of scandal* te bewandelen zetten hun de aantijgingen extra kracht bij. Ze proberen het schandaal op allerlei manieren uit te vergroten en op die manier doelen ze op de uitkomst van een schandaal (Entman, 2012, pp. 36-37). In de uiteenzetting van Hood (2010) zien we terug dat de groep sponsors die het schandaal probeert te amplificeren zich bezighoudt met het tegenovergestelde van hetgeen de tegenstanders doen. Zij wijzen een schuldige aan en zorgen ervoor dat de aandacht hier niet van wordt afgeleid. Uit de concrete strategieën van Hood kunnen een aantal criteria voor het amplificeren van een schandaal worden gehaald (Figuur 6). Op basis van de presentatiestrategie kan het eerste criterium worden vastgesteld. Op het moment dat de spreker zich met zijn uitspraak richt op een mogelijke schuldige of probeert alle aandacht bij het delict en bij de persoon of partij te houden, is er sprake van een amplificatiedoelstelling. Een tweede criterium vinden we bij de verantwoordelijkheidsstrategie. Als de spreker de verantwoordelijkheid bij de beschuldigde probeert te houden, is er sprake van amplificatie. Dit kan door het ontkennen van een aangewezen zondebok, maar ook door de verantwoordelijkheid van de beschuldigde te blijven herhalen. Tot slot is er sprake van amplificatie als uit de uitspraken blijkt dat beleid wordt verdedigd waardoor de nadruk op de schuldige komt te liggen. Dit vormt het derde criterium voor amplificatie.

De groep sponsors die de situatie het *path of silence* op probeert te leiden zorgt ervoor dat de aantijgingen op tijd de kop in worden gedrukt of zelfs het grote publiek nooit bereiken. Zij gebruiken blokkadestrategieën. Als dat lukt, is er geen sprake meer van een schandaal (Entman, 2012, pp. 36-37). Deze groep sponsors probeert schuld te vermijden door de aandacht van de mogelijke schuldige af te leiden. Dit kan door weinig commentaar te geven, een zondebok aan te wijzen of te benadrukken dat het beleid aangepast moet worden, blijkt uit de strategieën van Hood.

Uit deze strategieën worden concrete criteria gehaald waarmee wordt gemeten of er op basis van de uitspraken van politici sprake is van blokkade van het schandaal (Figuur 6). Op basis van de presentatiestrategie is het eerste criterium het bewust rekening houden met de persoonlijke presentatie. Dit kan door geen commentaar te geven, juist het debat proberen te winnen of van onderwerp te veranderen. Hierbij hoort ook het bij voorbaat al waarschuwen of excuses maken. Op deze manier maakt de spreker een eerlijke indruk. Bij de verantwoordelijkheidsstrategie gaat het erom de schuld op een ander af te schuiven of op zaken waar men geen invloed op heeft. Dit is het tweede criterium om een uitspraak te beoordelen als onderdeel van een blokkadestrategie. Als uit de uitspraken blijkt dat men beleid voorstelt waardoor de kans op schuld zo klein mogelijk is, is er ook sprake van blokkade van het schandaal. Op basis van de beleidsstrategie van Hood is dit het derde criterium voor blokkade als doelstelling van de spreker.

	Amplificatie	Blokkade
Presentatiestrategie	De spreker richt zich op de (mogelijke) schuldige.	De spreker geeft geen commentaar.
	De spreker houdt de aandacht bij het delict en/of de persoon.	De spreker probeert het debat te winnen.
		De spreker probeert van onderwerp te veranderen.
Verantwoordelijkheidsstrategie	De spreker ontkent de aangewezen zondebok	De spreker schuift de schuld af een ander.
	De spreker herhaalt de verantwoordelijkheid van de beschuldigde.	De spreker schuift de schuld af op zaken waar men geen invloed op heeft.
Beleidsstrategie	De spreker verdedigt beleid, waardoor de nadruk op de schuldige komt te liggen.	De spreker stelt beleid voor, waardoor de kans op schuld zo klein mogelijk is.

Figuur 6. Criteria voor amplificatie en blokkade van een schandaal

3.3.2 Criteria voor retorische technieken

Als de doelstelling van de partijleden is beschreven, wordt gekeken van welke retorische techniek gebruik wordt gemaakt. Antoine Braet (2007) noemt de drie manieren van Aristoteles waarop men het publiek kan overtuigen. Dit zijn achtereenvolgens ethos, pathos en logos. Ethos gaat over de indruk die de spreker maakt op zijn of haar publiek. Dit kan op drie verschillende manieren. Ten eerste kan de spreker een deskundige indruk proberen te maken. Hierbij laat hij of zij zien verstand van zaken te hebben, door deskundigheid bijvoorbeeld te (laten) benoemen of uitgebreid kennis van het onderwerp te tonen. Daarnaast kan iemand een eerlijke indruk proberen te maken, door te benadrukken dat hij of zij de waarheid spreekt. Een voorbeeld hiervan is het benoemen van zwaktes, waardoor de spreker het volledige verhaal lijkt te vertellen en daardoor eerlijker overkomt. Het is belangrijk hierbij te benoemen dat er ook sprake is van een ethostechniek, op het moment dat de spreker de deskundigheid of eerlijkheid van de tegenstander teniet probeert te doen. Een derde manier is het zorgen dat de spreker het publiek welgezind is. Dit doet de spreker door te stellen dat hij of zij dezelfde belangen of idealen heeft als het publiek. (Braet, 2007, pp. 50-52). Pathos heeft betrekking op de gevoelens die bij het publiek worden opgewekt. Waar rechtelijke redenaars verontwaardiging en medelijden proberen op te wekken, richten politieke redenaars zich op emoties als angst en wanhoop of juist dapperheid en vertrouwen. Bij humor gaat het ook om het oproepen van een emotionele reactie. Door op de juiste manier humor in te zetten, kan de overtuigingskracht van de spreker worden vergroot (Braet, 2007, pp. 53-57). Tot slot heeft logos betrekking op een logische, zuivere argumentatie, waarmee de spreker het publiek probeert te overtuigen (Braet, 2007, p. 50). Per uitspraak wordt in het analyseschema ingevuld in hoeverre er sprake is van een van de drie overtuigingsmiddelen, om vervolgens te bepalen in welke mate dit iets zegt over de strategie van de spreker.

Ethos	Deskundig: de spreker pretendeert verstand van zaken te hebben.
	Eerlijk: de spreker benadrukt de waarheid te spreken.
	Welgezind: de spreker stelt dezelfde voorkeuren te hebben als het publiek.
Pathos	Emotie: de spreker speelt in op de emoties van het publiek.
	Humor: de spreker krijgt overtuigingskracht door gebruik van humor.
Logos	Argumentatie: de spreker overtuigt het publiek door zuiver te argumenteren.

Figuur 7. Criteria voor retorische technieken

Ook wordt in het analyseschema aangegeven in hoeverre de uitspraken passen bij de door Hood (2010) besproken strategieën en hun tegenhangers. Op basis hiervan kan worden bepaald of de strategieën ook op deze casus toepasbaar zijn, of dat er nieuwe benamingen moeten worden gegeven aan de strategieën die bij deze casus naar voren komen. Hood richt zich in zijn boek op de groep mensen die een schandaal proberen te blokkeren en beschrijft drie strategieën: de presentatiestrategie, verantwoordelijkheidsstrategie en beleidsstrategie (2010, p. 18). In het theoretisch overzicht zijn de tegenhangers van deze strategieën besproken. Op basis daarvan worden de uitspraken beoordeeld. De ingevulde analysemodellen zijn terug te vinden in Bijlage 2.

Tot slot is er ruimte om opvallende zaken te noteren. Het kan zo zijn dat binnen een partij verschillende strategieën worden gehandhaafd of dat een persoonlijk strategie afwijkt van die van de partij. Op basis van deze analyses worden strategieën geformuleerd die uiteindelijk antwoord geven op de onderzoeksvraag.

3.4 Materiaal

In het analysemodel is te zien dat het corpus wordt samengesteld vanuit het publiek toegankelijke materiaal. Om een zo volledig mogelijk antwoord te geven op de hoofdvraag, is het doel zoveel mogelijk publiek beschikbare data omtrent de Stiekemgate te verzamelen. Omdat de uitspraken van politici worden geanalyseerd, zijn de data pas daadwerkelijk bruikbaar op het moment dat er uitspraken worden gedaan door politieke actoren die een rol spelen in het verloop van het schandaal. Hieronder vallen bijvoorbeeld uitspraken die geciteerd of geparafraseerd zijn in kranten of online artikelen. Ook uitspraken in nieuwsuitzendingen of in talkshows behoren tot bruikbare data. Tot slot is er bruikbaar materiaal te vinden in de Kamerstukken over dit onderwerp; hierin is een politieke actor direct aan het woord en deze uitlatingen worden publiek beschikbaar gesteld.

3.4.1 Tijdlijn

De datum waarop Plasterk de fout maakte in Nieuwsuur is 30 oktober 2013 en deze datum wordt aangehouden als startpunt van de Stiekemgate. Vanaf dit moment wordt materiaal verzameld. Hierbij moet worden opgemerkt dat het schandaal niet gaat over deze misstap, maar over het lekken vanuit de commissie. De uitzending van Nieuwsuur zelf is daarmee niet relevant, omdat hierin geen uitspraken worden gedaan met betrekking tot het lekschandaal, waar op dat moment nog geen sprake van was. Dit werd pas bekend op 18 februari 2014, toen NRC een artikel publiceerde met inhoudelijke informatie over de bijeenkomst waarin de fout zou zijn gemeld. De strategieën om het schandaal te amplificeren of te blokkeren worden echter al ingezet voordat deze informatie publiek bekend werd. Daarom wordt oktober 2013 in dit onderzoek als beginpunt aangehouden voor het verzamelen van data. De commissie-Schouten maakte op woensdag 20 januari 2016 bekend dat er geen bewijzen zijn gevonden die leiden tot de schuld van één of meer personen. De media berichtten

hier met name rond 28 januari over, omdat op die datum Carola Schouten vragen over het onderzoek beantwoordt. Hierna blijft nieuwe berichtgeving over het lekschandaal vooralsnog uit. Daarom vormt dit moment het eindpunt van de selectie van materiaal (Figuur 8). In Bijlage 1 van dit onderzoek is de gehele lijst met bruikbaar materiaal per medium opgenomen. De lijst is als volgt tot stand gekomen. Per medium zijn maximaal vijf stukken toegevoegd die het meest bruikbaar zijn. Een stuk is beter bruikbaar naarmate er meer uitspraken in staan van politici met betrekking tot de Stiekemgate. Veel mediaorganisaties nemen uitspraken van elkaar over. Op het moment dat extra materiaal inhoudelijk nauwelijks meer verschilt van het materiaal dat al opgenomen is, is er sprake van verzadiging en wordt geen extra materiaal verzameld. In de volgende alinea's wordt uitgelegd hoe de selectie van het materiaal per medium tot stand komt.

Figuur 8. Tijdslijn bruikbaar materiaal

3.4.2 Bronnen

Er wordt gezocht naar bruikbaar materiaal in alle publiek toegankelijke bronnen. Dit zijn mediabronnen en politieke bronnen toegankelijk voor mediagebruik, zoals moties en Kamerbrieven. Wat betreft mediabronnen wordt gezocht naar bruikbaar materiaal in twee soorten media: (online) kranten en televisie. De kranten zijn uitgekozen op hun grootte en politieke kleur. NU.nl is de grootste online krant van Nederland en De Volkskrant, De Telegraaf en NRC zijn papieren kranten die ook tot de lijst met de grootste kranten van Nederland behoren. Deze drie kranten zijn politiek verschillend gekleurd en dat is belangrijk voor dit onderzoek, omdat de uitspraken van politici evenredig moeten worden opgenomen in het corpus. Hierdoor wordt bijvoorbeeld ook het niet aan het woord komen in de media meegenomen als mogelijke strategie. De selectie van artikelen is als volgt in zijn werk gegaan. Met behulp van LexisNexis is gezocht naar artikelen uit bovengenoemde papieren kranten, met behulp van de zoektermen 'leider' of 'Kamerlid' in combinatie met de term 'commissie-Stiekem'. Dit is gedaan om de output te specificeren op uitspraken van politici. Door alleen op de term 'commissie-Stiekem' te zoeken, is de output enorm groot en is het bruikbare materiaal minimaal, omdat in het gros van de artikelen geen uitspraken van politici zijn opgenomen.

Het viel op dat als wel zo is, de auteur van het artikel bijvoorbeeld ‘..., zegt Kamerlid’ aan toevoegt. Door deze combinatie aan termen werd de output zowel specifiekere als beter bruikbaar.

In dit onderzoek wordt gekozen voor materiaal afkomstig van NOS en RTL, omdat dit de twee grootste nieuwsorganisaties van Nederland zijn. Het vinden van de juiste televisiefragmenten is lastiger dan het vinden van krantenartikelen. De websites NOS en RTL hebben geen gespecificeerde zoekfuncties, waardoor zoeken vaak een groot aantal resultaten oplevert, die lang niet altijd bruikbaar zijn. De bruikbare fragmenten, waarin politici aan het woord komen, zijn handmatig geselecteerd. Hiervoor zijn niet alleen de websites van NOS en RTL gebruikt, maar ook YouTube. Dit leverde meer materiaal op van deze twee nieuwsorganisaties, omdat dat op de websites zelf niet vindbaar is. Ook zijn er fragmenten van GeenStijlTV toegevoegd aan het corpus. In deze fragmenten komen politici zelf aan het woord en dat maakt dit materiaal uitermate bruikbaar. De video's zijn handmatig geselecteerd vanaf YouTube. Talkshows blijken bij de materiaalselectie helemaal niet bruikbaar. Hierin komen geen politici aan het woord die iets nieuws zeggen over de Stiekemgate, tenzij er een fragment uit een nieuwsbericht van bovenstaande organisaties wordt getoond. Ook uit radio-uitzendingen wordt geen bruikbaar materiaal gehaald, omdat de uitspraken van politici in de meeste gevallen zijn overgenomen van televisie-uitzendingen.

Tot slot zijn er politieke bronnen geselecteerd voor dit onderzoek, waarin politici direct aan het woord zijn met betrekking tot de Stiekemgate. Vanaf de website van de Tweede Kamer en de website van de Rijksoverheid zijn handmatig twee stukken geselecteerd. De Kamerbrief van minister Plasterk en minister Hennis-Plasschaert aan de Tweede Kamer, waaruit blijkt dat Nederland zelf de 1,8 miljoen records metadata heeft overgedragen aan de Verenigde Staten. Daarnaast is er de motie die D66 heeft ingediend tegen minister Plasterk, die ondertekend is door een aantal andere partijen. Omdat dit zowel van D66 als van de ondertekende partijen een strategische zet is, is het belangrijk dit materiaal in de analyse mee te nemen. De politieke bronnen vormen samen met de mediabronnen het corpus dat voor dit onderzoek wordt geanalyseerd.

4. Resultaten

Dit hoofdstuk presenteert de belangrijkste resultaten van de analyse. Per partij is een analyseschema ingevuld met uitspraken die door leden van die partij zijn gedaan in de media over de Stiekemgate. Deze resultaten geven samen een antwoord op de hoofdvraag: welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren zien we terug in de media? Hierop en op de betekenis van de resultaten wordt nader ingegaan in het laatste hoofdstuk van dit onderzoek.

4.1 Resultaten per partij

In de schema's is per partij aangegeven welke doelstelling de spelers lijken te hebben, welke overtuigingsstechniek daarvoor wordt gebruikt en in hoeverre er overlap is met de strategieën zoals benoemd door Hood (2010). De ingevulde analyseschema's zijn terug te vinden in Bijlage 2. De resultaten worden per partij gepresenteerd. Op basis van de criteria voor amplificatie en blokkade is beoordeeld van welke doelstelling er sprake is en bij welke strategie van Hood de uitspraken passen. Dan wordt op basis van de criteria voor retorische technieken bepaald of er sprake is van ethos, pathos of logos en welke aanvulling dit geeft op de strategieën zoals besproken door Hood. Een samenvattende zin geeft aan in welke richting de strategie van de partij moet worden gezocht.

4.1.1 PvdA

Een van de belangrijkste spelers in de Stiekemgate is de Partij van de Arbeid. Dat komt onder andere door de fout van PvdA-minister Ronald Plasterk in Nieuwsuur en door de beschuldigingen richting partijleider Diederik Samsom als verdachte van het lek uit de commissie-Stiekem. Toch zijn het ook hun uitspraken die bijdragen aan de grote rol van de PvdA in de Stiekemgate.

Beide partijleden hebben blokkade van het schandaal als doelstelling. De uitspraken die Plasterk en later Samsom in de media doen, voldoen op meerdere vlakken aan de criteria die zijn opgesteld voor blokkade van een schandaal. In hun uitspraken is de presentatiestrategie van Hood te herkennen. Plasterk wil "het vertrouwen van de oppositie herwinnen", schrijft NU.nl (2014). Hij geeft hiermee letterlijk aan het debat te willen aangaan en zal zijn best doen om het te winnen. Dat is een criterium voor de presentatiestrategie. Als het lekschandaal uitbreekt, probeert Samsom op dezelfde manier het debat te winnen door de discussie aan te blijven gaan. Hij komt vaak naar voren in verschillende media en blijft ingaan op de aantijgingen. Zo laat hij zich bevragen door GeenStijlTV (2015) en blijft de discussie aangaan. Op de vraag hoe het voelt om het lek te zijn antwoordt hij: "Ik heb niet gelekt, dus dat voelt niets." De interviewer blijft doorvragen en Samsom blijft antwoorden. "Dat [ik het lek ben] heb ik gelezen, maar ik ben door niemand gehoord." Op de vraag of hij het echt niet is, zegt hij weer: "Nee, ja helder." Het liegen gaat hem niet best af, vindt de interviewer. "Ik zou

niet weten wat (...) maar de recherche heb ik niet gesproken”, antwoordt Samsom. “U weet dat liegen ook niet mag, he?” Samsom antwoordt: “Ja.” Waarop de interviewer nogmaals vraag: “En u bent het niet geweest?” Het antwoord is opnieuw nee. Ook in De Volkskrant (2015) en De Telegraaf (2015) wordt meerdere malen genoemd dat Samsom ontkent het lek te zijn. Ten tweede probeert de PvdA het onderwerp af te leiden. In NRC Handelsblad (2014) staat bijvoorbeeld dat ze het ook bij de PvdA “jammer vinden dat deze cruciale hervormingen zijn ondergesneeuwd”. Men zou de aandacht eigenlijk moeten richten op de hervormingen die dit kabinet succesvol heeft doorgevoerd.

De retorische techniek ethos heeft betrekking op de indruk die de spreker maakt op zijn of haar publiek. Dit kan op drie verschillende manieren: deskundigheid benadrukken, eerlijkheid tonen en het publiek welgezend zijn. Deze techniek komt terug in de uitspraken van Samsom en zijn partijgenoten. In een artikel op NU.nl (2014) zegt Samsom bijvoorbeeld dat er “gewetensvol [is] geopereerd”. “De afwegingen zijn in het belang van Nederland gemaakt. Wij hebben het volste vertrouwen in beide ministers.” Hiermee benadrukt hij de eerlijkheid en deskundigheid van partijgenoot Plasterk. Plasterk zelf doet dit ook. “Ik vond het toen van groot belang om duidelijk te maken dat Nederland niet tegen de wet in telefoongegevens verzamelde”, schrijft NU.nl (2014). “Maar ik heb ook een verklaring gegeven. De verklaring stond niet vast en bleek later onjuist. Dat was onverstandig en dat had ik niet moeten doen. Daar bied ik mijn excuses voor aan.” Hij beoordeelt zijn eigen handelen als “buitengewoon onverstandig”. Door zijn eigen fouten te benoemen, benadrukt hij zijn eerlijkheid. Samsom probeert daarnaast het ethos van zijn tegenstander te benadelen. Hij vindt de motie die is ingediend bijvoorbeeld ‘onbegrijpelijk’ (NU.nl, 2014). De motie getuigt van ondeskundigheid van de indieners. Dan probeert Samsom zijn publiek welgezend te zijn door saamhorigheid te creëren en een voorstel te doen, waarvan hij het voordeel als een voorstel dat iedereen zou willen. Zo laat hij aan NU.nl (2014) weten dat hij vindt dat “we moeten proberen alles achter ons te laten en de emoties een beetje bedwingen en kijken of we weer gezamenlijk verder kunnen”.

In de resultaten over de PvdA zien we dat de strategie gelijk blijft, maar dat de woordvoering verandert. Zodra Plasterk zijn excuses heeft aangeboden en het lekschandaal plaatsvindt, neemt Samsom zijn rol over. De ethostechniek en de aspecten van de presentatiestrategie hebben veel met elkaar gemeen: het duidt erop dat eerst Plasterk en later Samsom bezig zijn schuld te vermijden door middel van presentatie van zichzelf en van de mensen om hem heen. Dit maakt de strategie van PvdA-leden Plasterk en Samsom te omschrijven als een presentatiestrategie met ethostechniek om het schandaal de blokkeren.

4.1.2 VVD

Ook de VVD speelt een grote rol in de Stiekemgate. Zowel minister-president Mark Rutte als VVD-fractievoorzitter en voorzitter van de commissie-Stiekem Halbe Zijlstra krijgen vanwege hun functies veel met de situatie te maken.

Het lijkt erop dat beiden blokkade van het schandaal als doelstelling hebben. Ook is in de uitspraken van de partijleden een presentatiestrategie te herkennen. De doelstelling en presentatiestrategie zijn ten eerste terug te vinden in het weigeren van het geven van commentaar op het schandaal. Ze doen dit door op meerdere manieren het onderwerp af te houden. Zo schrijft De Telegraaf (2015) dat premier Rutte weigert commentaar te geven op het lek. Ook in zijn persconferentie geeft Rutte (2015) aan geen commentaar te willen geven. Op de vraag of hij het niet ernstig vindt wat er is voorgevallen, antwoordt hij: "Dat zeg ik niet, ik heb gezegd dat ik daar geen commentaar op geef." De Telegraaf benoemt dat de zwijgzaamheid van de premier opvalt, omdat de hele affaire begonnen is door een bewindspersoon uit zijn kabinet. Ten tweede proberen de VVD-leden, net als de PvdA, het onderwerp te veranderen door te beginnen over de hervormingen die dit kabinet heeft doorgevoerd: daar zouden we het over moeten hebben in plaats van over het lek uit de commissie-Stiekem. NRC Handelsblad (2014) schrijft dat tot teleurstelling van de coalitiepartijen de aandacht werd afgeleid van wat er echt "belangrijk is voor de toekomst van Nederland", zoals premier Rutte zei. Hij zegt herhaaldelijk dat hij wil dat zijn kabinet "wordt afgerekend op resultaat" (NRC Handelsblad, 2014). In een van de uitspraken van Rutte is ook de beleidsstrategie van Hood te herkennen. In zijn persconferentie (2015) benadrukt Rutte dat er geen staatsgeheimen zijn gelekt. "Het is een feitelijke vaststelling: het gaat niet om staatsgeheime informatie. [...] Er staat geen STG staatsgeheim op." Hiermee zegt hij dat alleen het lekken van staatsgeheime informatie erg is en dat kan geïnterpreteerd worden als zijn mening over het beleid dat er nu geldt voor de commissie. Hij stelt hier beleid voor, waardoor de kans op schuld zo klein mogelijk is. Toch bevatten Rutte's uitspraken duidelijk meer aspecten van de presentatiestrategie. Rutte kiest ervoor zich gedeisd te houden door weinig commentaar te geven. Ook Zijlstra houdt zich gedeisd. Als GeenStijlTV (2015) Zijlstra aan de tand probeert te voelen over het lek, komt een vergelijkbare reactie: "Ik heb de nieuwsberichten in de krant gezien, maar het gaat over de commissie-Stiekem en daar mag ik niks over zeggen." Hij lijkt de strategie van Rutte te volgen. Opvallend is dat op 13 maart 2014 Zijlstra namens de commissie-Stiekem aangifte doet van het lek bij het OM. Dit past niet in de presentatiestrategie om te blokkeren: dit zorgt ervoor dat de verantwoordelijkheid bij de schuldige wordt gehouden en dat beleid verdedigt wordt waardoor de nadruk op de schuldige wordt gehouden. Beiden criteria van een amplificatiestrategie. Voor deze zet zijn meerdere redenen denkbaar. Ten eerste kan het zijn dat Zijlstra onder druk van de commissie deze aangifte moet doen. Dit is hoe hij het zelf doet voorkomen. De Volkskrant (2015) schrijft dat de commissie aangifte doet

wegens het schenden van de geheimhoudingsplicht en dat Zijlstra die taak als voorzitter zijnde krijgt toebedeeld. Ten tweede kan het zo zijn dat Zijlstra daadwerkelijk een ander doel heeft dan Rutte en de VVD in het geheel. Waarom hij er een dubbele agenda op na zou houden blijft enkel gissen. Door de aangifte komt Zijlstra veel vaker aan het woord in de media. We zien dezelfde verschuiving als bij de PvdA. Waar Samsom de woordvoering van Rutte overneemt, neemt Zijlstra het stokje van Rutte over. In beiden gevallen verdwijnt daarmee de politieke verantwoordelijkheid: als uiteindelijk Rutte en Plasterk verantwoordelijk worden gehouden voor het lekschandaal, dreigt er afzetting. Dit geldt niet voor Samsom en Zijlstra.

Opnieuw vergelijkbaar met de PvdA, zet ook de VVD ethostechnieken in om de presentatiestrategie uit te voeren. Zo probeert Rutte zichzelf eerlijk en betrouwbaar te laten overkomen door te benoemen dat het lek vooral een zaak van de Kamer is. "Ik wil voorkomen dat ik over zaken waar ik niet over ga, in de commentatorpositie kom", zegt hij bijvoorbeeld in De Telegraaf (2015). Door de indieners van de motie laf te noemen, doet de partij af aan het ethos van de tegenstanders. De Volkskrant (2015) schrijft dat de liberalen de motie van wantrouwen laf noemen en hiermee de PvdA steunen. In NRC Handelsblad (2014) gebruikt ook Zijlstra een ethostechniek. Hij benadrukt zijn deskundigheid door tegenover de media te stellen dat "de conclusie dat de Kamer niet is geïnformeerd, een politiek oordeel is". "De motie kán per definitie niets zeggen over wat er wel of niet in de commissie voor de inlichtingendiensten is besproken, want dat is geheim." NRC Handelsblad schrijft dat de politieke betekenis van de uitspraak niet in de inhoud zit, omdat die slechts geldende afspraken beschrijft. Zijlstra trekt volgens de krant met zijn woorden de motie in twijfel. Het zou een signaal voor de Haagse binnenwereld zijn: misschien was het wel anders gegaan.

Op meerdere vlakken zijn overeenkomsten te zien tussen de PvdA en de VVD. Zo proberen beide partijen het schandaal te blokkeren. Dat doen ze beiden met een presentatiestrategie en een ethostechniek. Daarbij is er ook nog dezelfde verantwoordelijkheidsverschuiving te zien: de woordvoering wordt overgedragen, zodat de ministers niet aangesproken kunnen worden op de misstanden. Tot slot dragen de partijen ook hetzelfde alternatief aan, ze veranderen op dezelfde manier van onderwerp. Beide partijen vinden dat de aandacht moet worden verplaatst naar de hervormingen die dit kabinet heeft doorgevoerd. Een opvallende afwijking in het geheel is Zijlstra, die zowel VVD-fractievoorzitter is, als voorzitter van de commissie-Stiekem. Hij handelt niet conform de strategie van de kabinetspartijen en dat is opvallend. Los van de wellicht persoonlijke strategie van Zijlstra, is de strategie van de VVD dezelfde als die van de PvdA: een presentatiestrategie met ethostechniek om het schandaal te blokkeren.

4.1.3 D66

Een partij die bezig is met de amplificatie van het schandaal is D66. Partijleider Alexander Pechtold speelt hierin een grote rol, mede omdat hij een motie van wantrouwen indient tegen minister Plasterk. D66 houdt zich inhoudelijk dan ook voornamelijk bij de fout van Plasterk en laat zich verder nauwelijks uit over het lek uit de commissie-Stiekem. Het doel tot amplificeren van het schandaal is te herkennen aan het houden van de verantwoordelijkheid bij de aangewezen schuldige. Hieraan is ook de verantwoordelijkheidsstrategie te herkennen. D66 doet dit ten eerste door steeds opnieuw over de fout van Plasterk te beginnen. In een artikel op NU.nl (2014) zegt Pechtold dat de excuses van Plasterk over zijn handelen onvoldoende waren, omdat "de ministeriële verantwoordelijkheid ook geldt voor het handelen in het verleden". Verder schrijft de online krant dat de oppositie Plasterk verwijt dat hij nog steeds achter zijn besluit staat om de Kamer niet te informeren toen hij zijn fout inzag. "Dat is een fundamentele aantasting van de positie van het parlement", zegt Pechtold (2014). "Je kunt je niet lichtvaardig achter het Staatsbelang positioneren om je fouten te maskeren." Ten tweede wordt de fout van de beschuldigde herhaald door de motie die op 11 februari 2014 wordt ingediend onder leiding van Pechtold: de Kamer "zegt het vertrouwen op in de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties".

Voor D66 voert Pechtold voor het grootste deel het woord. Dat komt omdat hij als fractielid, lid is van de commissie-Stiekem. Maar ook toenmalig Tweede Kamerlid Schouw (D66) wordt aan het woord gelaten. Hij heeft Binnenlandse Zaken in zijn portefeuille en voert daarom het woord over zaken die bijvoorbeeld met de AIVD te maken hebben. In een artikel op NU.nl (2014) is hij aan het woord over de foutbekentenis van Plasterk. "Maar deze bekentenis van de minister moet toch voor iedereen de druppel zijn", zegt hij, waarmee hij zijn boosheid jegens de minister uit. Door te spreken over 'de druppel' wekt hij dezelfde emotie op bij zijn publiek. Hierin is een pathotechniek te herkennen. Later komt Schouw niet vaak meer voor in de media als het gaat over de Stiekemgate. Pechtold neemt het woord en hij gebruikt eerder een logotechniek. Door zich opvallend keurig aan de regels te houden, voert hij zuivere argumentatie voor de beschuldiging richting Plasterk. Dit is een criterium voor de logotechniek. Het indienen van de motie (2014) is hier een voorbeeld van. Ook het weigeren van het geven van commentaar, met als argument dat alles over de commissie-Stiekem geheim moet blijven, is een logotechniek. Pechtold doet dit onder andere in meerdere uitzendingen van RTL Nieuws (2015).

De uitspraken van Pechtold zijn in lijn met de verantwoordelijkheidsstrategie van Hood. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat dit betrekking heeft op de situatie rondom de fout van minister Plasterk in Nieuwsuur en niet op het lekschandaal uit de commissie-Stiekem. Daarover wordt namelijk door D66 weinig losgelaten. Toch hebben de uitspraken van partijleden van D66 een amplificerende werking in het verloop van de Stiekemgate: door de fout van Plasterk te blijven

uitvergroten, blijft de situatie rondom het lek ook spelen en wordt de aandacht hierbij gehouden. De strategie van de partij kan het beste worden omschreven als een verantwoordelijkheidsstrategie met logotechniek om het schandaal te amplificeren.

4.1.4 PVV

Een andere partij die direct bezig is met de amplificatie van het schandaal is de PVV. De leden van deze partij richten zich zowel op de fout van Plasterk als op de mogelijke verantwoordelijke voor het lekschandaal.

De doelstelling amplificatie is te herkennen aan het houden van de verantwoordelijkheid bij de schuldige. Hierin ligt ook de verantwoordelijkheidsstrategie van Hood besloten. De doelstelling en strategie zijn te herkennen aan het feit dat de PVV vaak, meer dan andere partijen, naar voren komt in media over de Stiekemgate. De partij blijft herhalen dat de schuldige gestraft moet worden en dat deze situatie schadelijk is voor het imago van Nederland. De Volkskrant (2016) schrijft bijvoorbeeld dat de PVV eist dat het onderzoeksrapport van de rijksrecherche openbaar wordt, zodat iedereen kan zien welke fractievoorzitters in beeld waren als verdachte. “Met minder nemen wij geen genoegen”, zei PVV-Kamerlid Fritsma (2016) in dezelfde krant. “Als de vertrouwelijkheid wegvalt, zullen buitenlandse diensten geen informatie meer delen. De fractievoorzitter die lekte, heeft keihard de veiligheid van Nederland op het spel gezet.”

De PVV gebruikt voor haar strategie een pathotechniek. Zo speelt Fritsma in op het gevoel door mensen bang te maken dat het buitenland niet meer in zee wil met het ‘lekgrage’ Nederland. In NRC Handelsblad (2016) zegt Fritsma dat “hier keihard de veiligheid van Nederland te grabbel [is] gegoooid”, omdat buitenlandse diensten straks geen informatie meer aan Nederland zouden willen verstrekken. Opvallend is dat partijleider Wilders veel minder te horen is dan zijn partijleden. In tegenstelling tot de hiervoor besproken partijen, wordt bij de PVV de woordvoering niet overgenomen door de fractievoorzitter. Fritsema blijft het woord voeren en Wilders houdt zich afzijdig van de situatie. Als hij toch een reactie moet geven, zegt hij alleen: “Ik kan helemaal niets zeggen over de commissie-Stiekem, hoe u het ook vraagt, dat zijn de regels, het is geheim, het is besloten, ik heb me daar altijd aan gehouden en ik zal dat ook altijd blijven doen.”

Samenvattend is bij de PVV een verantwoordelijkheidsstrategie in combinatie met een pathotechniek gevonden. Deze verschilt, vanwege de retorische techniek die wordt gebruikt, wezenlijk van de strategie van D66. De strategie van de PVV kan daarom het beste worden omschreven als verantwoordelijkheidsstrategie met pathotechniek om het schandaal te amplificeren.

4.1.5 Oppositiepartijen

De SP, CU, het CDA en GroenLinks komen ook geregeld aan het woord over de Stiekemgate, maar niet zoveel als bovengenoemde partijen. Bij deze partijen is het de vraag of er een strategie te benoemen is. Ze komen niet veel aan het woord en de uitspraken die ze doen zijn summier. Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat hier twee redenen voor kunnen zijn. Het kan zijn dat hierover is nagedacht en er is sprake van een strategie, maar het kan ook zijn dat deze partijen niet interessant genoeg zijn om door de media aan het woord gelaten te worden. Met deze gedachte is naar de analyseschema's van deze partijen gekeken. Het is opvallend dat de analyseschema's van deze oppositiepartijen veel op elkaar lijken. De belangrijkste personen zijn vaak de partijleiders, maar soms ook andere partijleden. Zo komt Ronald van Raak van de SP vaak aan het woord over de Stiekemgate. Wat betreft doelstelling komen de partijen ook veel overeen: SP, CU en GroenLinks richten hun pijlen op Plasterk, maar houden zich afzijdig als het gaat om het lekschandaal. Alleen CDA-leider Buma gaat in op het lekken: hij impliceert dat Samsom het lek is en noemt het "ongelooflijk stom". Die quote wordt herhaaldelijk gebruikt door verschillende media, zoals De Volkskrant (2014), NU.nl (2014) en De Telegraaf (2014). Al deze partijen, behalve de ChristenUnie, zetten hun handtekening onder de motie van Pechtold (2014). Dit kan ook hier gezien worden als logotechniek. Hoewel de andere partijen zich niet uitgebreid uitlaten over het lekschandaal, zijn ze toch bezig met de amplificatie van het schandaal. Net als D66 houden de partijen zich bezig met de fout van Plasterk en blijven hem verantwoordelijk houden. Hiermee blijft de aandacht bij de Stiekemgate. De meeste spelers hanteren ferme taal als het gaat om de fout van Plasterk, hierdoor wordt de aandacht zeker gehouden. Ook wordt door deze partijen herhaaldelijk een schuldige aangewezen. Dit is in lijn met de verantwoordelijkheidsstrategie van Hood. De strategie van deze partijen is vergelijkbaar met die van D66 en daarom kan de strategie van deze oppositiepartijen ook het beste worden omschreven als een verantwoordelijkheidsstrategie met logotechniek om het schandaal te amplificeren.

4.2 Resultaten algemeen

In de analyse zijn verschillende resultaten naar voren gekomen. Er zijn drie opvallende zaken. Als eerste zijn inderdaad de strategieën van Hood teruggevonden. Met name de presentatiestrategie en de verantwoordelijkheidsstrategie. Het valt op dat zij die het schandaal proberen te blokkeren er voornamelijk een presentatiestrategie op nahouden en een ethotechniek gebruik om het publiek te overtuigen. Zij die het schandaal proberen te amplificeren houden er een verantwoordelijkheidsstrategie op na en proberen het publiek te overtuigen met behulp van een logotechniek en een pathotechniek.

Ten tweede valt op dat sommige spelers dezelfde strategie van Hood gebruiken, maar op een

andere manier. Het verschil lijkt te zitten in de retorische techniek die voor de strategie gebruikt wordt. Bij de PvdA en de VVD is dit niet zichtbaar: beide partijen houden er dezelfde strategie en dezelfde retorische techniek op na. Er is wel een verschil te merken tussen de PVV en D66, die beiden een verantwoordelijkheidsstrategie uitvoeren. Waar de PVV met pathotechnieken een schuldige verantwoordelijk wil houden in het lekschandaal, blijft D66 de verantwoordelijkheidsstrategie uitvoeren met behulp van zuivere argumentatie, zonder veel poespas. D66 zet daarmee een logotechniek in.

Tot slot valt op dat de partijen anders reageren op de situatie rondom de fout van Plasterk dan op de situatie rondom het lekken vanuit de commissie-Stiekem. Hoewel dit laatste uiteindelijk is waar de Stiekemgate over gaat, kan het startpunt van de fout van Plasterk niet over het hoofd worden gezien. De strategieën die politici op dat moment inzetten, zijn namelijk wel degelijk van invloed op de Stiekemgate. Dit is immers het startpunt van de affaire. Door dit mee te nemen wordt de ontwikkeling van de woordvoering binnen de partijen zichtbaar. Bij de PvdA en de VVD nemen de fractievoorzitters de zaak uit handen van de minister en bij D66 neemt Pechtold het stokje over van zijn woordvoerder. Hij kiest ook een andere retorische techniek, namelijk een logotechniek. Bij de PVV wordt de woordvoering niet overgedragen. In Figuur 9 zijn de strategieën van de partijen samengevat.

	Presentatiestrategie met als doel blokkeren	Verantwoordelijkheidsstrategie met als doel amplificeren
Ethos	PvdA en VVD	
Pathos		PVV
Logos		D66 en SP/GL/CU/CDA

Figuur 9. Partijen ingedeeld op basis van strategieën en technieken

5. Conclusie en discussie

Om strategieën van politici over de Stiekemgate zichtbaar te maken, wordt in dit onderzoek een combinatie van drie theorieën gebruikt. Vanuit de schandaaltheorie van Entman komt de tweedeling in blokkade- en amplificatiestrategieën. Deze zijn voor het mediapubliek onzichtbaar: politici zullen niet laten zien dat zij het *path of scandal* of het *path of silence* proberen te bewandelen. Met behulp van de theorie van Hood worden deze doelstellingen naar concrete strategieën vertaald. Door het opstellen van criteria zoals in Hoofdstuk 3 is gedaan, kunnen deze strategieën uit de uitspraken van politici worden gehaald. Om met een strategie een doel te bereiken, worden bepaalde technieken gebruikt. Deze zijn duidelijker zichtbaar in de uitspraken van politici dan de strategieën die zij inzetten. Door deze technieken te herkennen aan de hand van hiervoor opgestelde criteria, kan een beargumenteerde uitspraak worden gedaan over de strategieën die politici inzetten tijdens de Stiekemgate. Figuur 3 op pagina 14 van dit onderzoek geeft schematisch weer hoe de drie theorieën samenhangen en daarmee vormt dit overzicht het voorspellend model in dit onderzoek. In dit hoofdstuk worden conclusies geformuleerd op basis van de resultaten, waardoor duidelijk wordt hoe het model standhoudt in deze casus. De conclusies leiden uiteindelijk tot de formulering van drie strategieën die het antwoord vormen op de hoofdvraag. In de discussie worden de resultaten geïnterpreteerd, de beperkingen van het onderzoek genoemd en wordt een suggestie gedaan voor vervolgonderzoek.

5.1 Conclusie

Vanuit de vraag welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren we terugzien in de media zijn in dit onderzoek uitspraken van politici geanalyseerd. Hieruit volgen meerdere conclusies. Als eerste valt op dat de PvdA en de VVD dezelfde strategie gebruiken. Beide partijen proberen het schandaal te blokkeren met behulp van een presentatiestrategie. Ook gebruiken ze beiden voornamelijk een ethostechniek. Daarbij is het opvallend dat de PvdA en de VVD op dezelfde manier het onderwerp proberen te veranderen: de aandacht zou verschoven moeten worden naar de succesvolle hervormingen die dit kabinet doorvoert. Al deze opvallende overeenkomsten tussen de PvdA en de VVD duiden op overleg tussen de partijen. Daar komt nog bij dat zowel bij de PvdA als bij de VVD een verschuiving van de woordvoering waarneembaar is. Nadat dat het lek uit de commissie-Stiekem uitkwam, namen Samsom en Zijlstra de woordvoering over van respectievelijk Plasterk en Rutte. Dit roept de vraag op of ook hierover afstemming is geweest. Bij D66 is een vergelijkbare verschuiving zichtbaar op het moment dat niet Schouw, maar uitsluitend Pechtold in de media aan het woord komt over de Stiekemgate. Bij de PVV zien we een dergelijke

verschuiving niet. Dit zou erop kunnen duiden dat binnen de PVV minder waarde wordt gehecht aan het opschalen van de woordvoering. Dit is niet het enige verschil tussen de PVV en D66. Ook in retorische techniek verschillen de partijen. Hoewel beiden een amplificatiestrategie inzetten die vergelijkbaar is met de verantwoordelijkheidsstrategie van Hood, voeren ze deze op een andere manier uit. PVV kiest voor een pathotechniek, waarmee de verantwoordelijkheid bij de mogelijke schuldige wordt gehouden door het publiek angst en woede in te boezemen. D66 kiest voor een logotechniek: door middel van zuivere argumentatie maakt de partij duidelijk dat het parlement door deze situatie aan z'n eind kan komen, omdat er geen verantwoording wordt afgelegd door Plasterk.

In dit onderzoek zijn drie strategieën gevonden en deze vormen een antwoord op de vraag welke strategieën van politici om de Stiekemgate te blokkeren of te amplificeren we terugzien in de media. De eerste is een presentatiestrategie met ethotechniek om het schandaal te blokkeren, die door de PvdA en de VVD wordt uitgevoerd. De tweede is een verantwoordelijkheidsstrategie met een logotechniek die D66 inzet. En de derde is een verantwoordelijkheidsstrategie van de PVV, die wordt gebruikt met behulp van een pathotechniek. Samengevat heeft de analyse van de uitspraken van politici over de Stiekemgate meerdere conclusies opgeleverd. De belangrijkste conclusie is dat met dit onderzoek aantoonbaar wordt gemaakt dat er onzichtbare samenwerking heeft plaatsgevonden tussen de PvdA en de VVD met betrekking tot de Stiekemgate.

5.2 Discussie

De resultaten leiden tot verschillende conclusies en geven een antwoord op de hoofdvraag. Deze paragraaf gaat hier dieper op in: wat betekenen deze resultaten en hoe kunnen we ze het beste interpreteren? Ook worden de beperkingen van dit onderzoek besproken. Vervolgens wordt afgesloten met een suggestie voor vervolgonderzoek.

5.2.1 Interpretatie

In de conclusie zijn verschillende gebeurtenissen tijdens het verloop van de Stiekemgate beschreven. Hieruit blijkt dat de twee kabinetspartijen met elkaar in overleg moeten zijn geweest. Dit kan meerdere betekenissen hebben. De partijen kunnen een gezamenlijk doel hebben. Dit is in dit geval aannemelijk, omdat deze twee partijen verantwoordelijk zijn voor het functioneren van het kabinet. Ze willen niet dat dit onder druk komt te staan door een voorval. Daarbij is een verschuiving van woordvoering waarneembaar. Op het moment dat de motie tegen Plasterk wordt ingediend, lijken de partijen zich bewust te worden van de kwetsbaarheid van de ministers: als Plasterk of Rutte verantwoordelijk wordt gehouden voor het voorval, dreigt er afzetting. Beiden partijen hebben daarom besloten de woordvoering over te dragen aan de fractievoorzitters.

Daarnaast lijkt het erop dat de strategie van de partijen gewerkt heeft. Het is immers al

maanden stil rondom de Stiekemgate, ondanks dat de commissie-Schouten geen verdachte van het lek wist aan te wijzen. Zowel Plasterk als degene die uit de commissie-Stiekem gelekt heeft, zijn verder met rust gelaten.

Het valt ook op dat Zijlstra afwijkt van de strategie van zijn partij. Dit kan twee redenen hebben: hij wordt vanwege zijn functie gedwongen aangifte te doen en daarmee af te wijken van de strategie van zijn partij of hij voert een persoonlijke strategie. In de media volgt hij Rutte's voorbeeld en gebruikt de presentatiestrategie om het schandaal te blokkeren, door weinig commentaar te geven. Op hetzelfde moment doet hij vanuit de commissie-Stiekem aangifte van het lek: een gebeurtenis die het schandaal enorm opblaast. De vraag of hij inderdaad een andere strategie heeft of wellicht onder druk staat van de commissie is interessant. Het is moeilijk om erachter te komen wat hier aan de hand is geweest: mocht Zijlstra inderdaad een persoonlijke strategie volgen, dan is de kans klein dat hij dit zal laten merken.

Tot slot is in dit onderzoek aangetoond dat binnen deze casus met het voorspellend theoretisch model inderdaad strategieën van politici aan het licht kunnen komen. Dit betekent dat er tijdens dit schandaal meer gebeurt dan het mediapubliek en journalisten kunnen zien.

5.2.2 Beperkingen

Net als elk onderzoek is dit onderzoek niet vrij van beperkingen en moeten er bij de conclusies een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Hierbij spelen tijd en ruimte een grote rol. Om het corpus zo te vormen dat in de bepaalde tijd het meest bruikbare materiaal verzameld kon worden, heeft er selectie van het bruikbare materiaal plaatsgevonden. Dit zorgt ervoor dat er materiaal bestaat dat niet is meegenomen in deze studie en dat kan van invloed zijn op de resultaten.

Daarnaast speelt nog het feit dat het tijdsverloop van de casus gelijk liep met de uitvoering van het onderzoek. Dat betekent dat er na de verzameling van het materiaal nog meer materiaal beschikbaar kwam dat niet is opgenomen in het onderzoek. Dit gaat met name om berichtgeving over de commissie-Schouten die onderzoek heeft gedaan naar het lek. Inhoudelijk heeft dit op een andere manier te maken met het schandaal en kan het daarom los gezien worden van dit onderzoek, maar het was wellicht een waardevolle aanvulling geweest. Dit betekent niet dat dit onderdeel van het verloop van het schandaal niet meer kan worden onderzocht.

Een laatste beperking is dat in dit onderzoek slechts één casus is onderzocht en daarom ook alleen hierover uitspraken worden gedaan. Door het voorspellend model voor meerdere zaken te gebruiken kan de bruikbaarheid van het model beter worden beargumenteerd.

5.2.3 Vervolgonderzoek

De conclusie is dat het voorspellend model houdbaar is voor deze casus. Om te bepalen of het model bruikbaar is voor het vakgebied van de journalistiek, moet het uitgebreid worden getest op andere

zaken. Een suggestie voor vervolgonderzoek is dan ook vergelijkbare casussen op dezelfde manier te analyseren en te controleren of het voorspellend model standhoudt. Als dat zo is, sterkt dat de overtuiging dat journalisten wel degelijk achter strategieën kunnen komen en politici daardoor kritischer kunnen bevragen. Zij realiseren zich dat gedurende het schandaal alleen de retorische technieken ten tonele verschijnen. Deze kunnen hen met behulp van het model naar de strategie van de partij leiden, die onzichtbaar is vanaf een publieke positie. Op het moment dat zij een retorische techniek signaleren, moeten ze zich afvragen hoe het zit met de stappen die daarvoor door de partij zijn gezet. Als het journalisten lukt daar de vinger op te leggen, zijn ze in staat politici scherper te bevragen. Dit kan er wellicht voor zorgen dat politici in de toekomst niet meer zomaar weggomen met het lekken uit een geheime commissie.

Literatuurlijst

Adut, A. (2004). Scandal as norm entrepreneurship strategy: Corruption and the French investigating magistrates. *Theory and Society*, 33(5), 529-578.

Alle ogen op het Binnenhof - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 12 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=qVBbh752EDg>

Argento, P. J. (2015). Recovering from Political Scandal: Why Weiner Failed and Barry Stays Strong. *Political Analysis*, 16(1), 2.

Bennett, W. L., Gressett, L. A., & Haltom, W. (1985). Repairing the news: A case study of the news paradigm. *Journal of Communication*, 35(2), 50-68.

Benschop, L. (2014, 12 februari). Plasterk houdt steun van coalitie. [Artikel]. Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/politiek/3699650/plasterk-houdt-steun-van-coalitie.html>

Benschop, L. (2014, 18 februari). 'Oppositie was wel al geïnformeerd over afluisterzaak'. [Artikel]. Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/politiek/3705426/oppositie-was-wel-al-geinformeerd-afluisterzaak.html>

Berkowitz, D. (2000). Doing double duty Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism*, 1(2), 125-143.

Braet, A. (2007). Retorische kritiek.

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford, Engeland: Oxford University Press.

Burger, P. (2014). *Monsterlijke verhalen: misdaadsagen in het nieuws en op webforums als retorische constructies*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma.

Commissie Stiekem was 'niet geïnformeerd'. [Artikel]. (2014, 18 februari). Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/algemeen/3705829/commissie-Stiekem-was-niet-geinformeerd.html>

Dagelijks bestuur Kamer vergadert over lek. [Video]. (2015, 12 november). Geraadpleegd van <http://nos.nl/video/2068584-dagelijks-bestuur-kamer-vergadert-over-lek.html>

Dijk, T. A. van(1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.

Du Pré, R. (2015, 13 november). Kamer gaat zelf op zoek naar lek. *De Volkskrant*, p.1

Entman, R. M. (2012). *Scandal and silence: Media responses to presidential misconduct*. Polity. Cambridge, Engeland: Polity Press.

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Londen, Engeland: Routledge.

Gieryn, T. F. (1983). Boundary-work and the demarcation of science from non-science: Strains and interests in professional ideologies of scientists. *American sociological review*, 781-795.

GSTV. Commissie-Stiekem zo lek als een mandje. [Video]. (2015, 10 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=E2sUK5nf31A>

Hajer, M. (1999). *Politiek als vormgeving*. Amsterdam, Nederland: Vossiusper

Hendrickx, F. (2015, 11 november). Haagse whodunit houdt gemoederen opnieuw bezig. *De Volkskrant*, p.10

Hendrickx, F. (2015, 13 november). Commissie Stiekem - Hoe ontstond de crisis rond de commissie Stiekem? *De Volkskrant*, p.4-5

Hendrickx, F. (2015, 28 januari). Ontriefde Kamer wil nieuwe wet na 'Het Lek'. *De Volkskrant*, p.16

Het eerlijke verhaal; Razernij DIEDERIK SAMSOM na afluisteraffaire bewijst dat hij regie PvdA verliest. (2014, 15 februari). *De Telegraaf*, p.5

Hoedeman, J. en Righton, N. (2014, 19 februari). Lek in 'commissie Stiekem' verdeelt Tweede Kamer. *De Volkskrant*, p. 2

Hood, C. (2010). *The blame game: Spin, bureaucracy, and self-preservation in government*. Princeton, Engeland: Princeton University Press.

Kraan, J. (2014, 5 februari). Nederland verzamelde zelf telefoondata. [Artikel]. Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/politiek/3693721/nederland-verzamelde-zelf-telefoondata-.html>

Kuhn, T. S. (2012). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago press.

Lek Commissie Stiekem: hoe zat het ook alweer? - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 11 november).
Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=ov4u-tvXjCU>

Lek in commissie Stiekem, wat er vooraf ging - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 10 november).
Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=z6u0228P5yw>

Meeuws, T. (2014, 6 februari). Hennis waarschuwde Plasterk. *NRC Handelsblad*, p. 1

Nyhan, B. (2015). Scandal Potential: How Political Context and News Congestion Affect the President's Vulnerability to Media Scandal. *British Journal of Political Science*, 45(2), 435-466.

Outeren, E. van (2014, 22 februari). Rutte II kan eindelijk oogsten. [Artikel] Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/22/rutte-ii-kan-eindelijk-oogsten-1348461-a35700>

Pechtold, A. (2014, 11 februari). Motie van het Lid Pechtold C.S. [Kamerstuk]. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014Z02582&did=2014D05128>

Plasterk, R.H.A en Hennis-Plasschaert, J.A. (2014, 4 februari). Berichtgeving in Der Spiegel. [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/02/04/kamerbrief-met-reactie-op-berichtgeving-metadata-telefoonverkeer>

Rutte: geen staatsgeheimen gelekt. [Video]. (2015, 13 november). Geraadpleegd van <http://nos.nl/video/2068900-rutte-geen-staatsgeheimen-gelekt.html>

Rutte zwijgt over affaire-Stiekem. [Artikel]. (2015, 14 november). Geraadpleegd van http://www.telegraaf.nl/avond/24739583/_Rutte_zwijgt_over_affaire-Stiekem_.html

Samsom haalt bakzeil bij fractievoorzitters. (2014, 19 februari). *De Telegraaf*, p.3

Samsom wil wijziging 'commissie Stiekem'. [Artikel]. (2014, 15 februari). Geraadpleegd van <http://www.nu.nl/politiek/3702866/samsom-wil-wijziging-commissie-Stiekem.html>

Selzer, J. (2004). Rhetorical analysis: Understanding how texts persuade readers. What writing does and how it does it: An introduction to analyzing texts and textual practices. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Stokmans, D. (2014, 14 februari). Den Haag in verwarring: gaf Plasterk wél uitleg? [Artikel]. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/14/den-haag-in-verwarring-gaf-plasterk-wel-uitleg-1345240-a1028793>

Stokmans, D. (2014, 15 februari). 'Commissie-Stiekem' maakt overuren; Afluisterschandaal Premier Rutte steunt Samsom (PvdA) in kritiek op Pechtold (D66). [Artikel]. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/15/commissie-Stiekem-maakt-overuren-1349232-a1044546>

Stokmans, D. (2014, 18 februari). Afluisterzaak al in december besproken in commissie Stiekem'. [Artikel]. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/18/afluisterzaak-al-in-december-besproken-in-commissie-Stiekem-a1427099>

Thompson, J. B. (2013). Political scandal: Power and visibility in the media age. Cambridge, Engeland: Polity Press.

VVD niet uit op val. (2014, 7 februari). *De Telegraaf*, p.3

Winter, W. de (2015, 10 november). Recherche zoekt lek in Kamer. [Artikel] Geraadpleegd van [http://www.telegraaf.nl/binnenland/24719916/ Recherche zoekt lek in Kamer .html](http://www.telegraaf.nl/binnenland/24719916/Recherche_zoekt_lek_in_Kamer_.html)

Bijlagen

Bijlage 1: Lijst met bruikbaar materiaal

In deze bijlage is de lijst met bruikbaar materiaal opgenomen. Dit vormt het corpus en wordt geanalyseerd aan de hand van de analyseschema's in Bijlage 2. De nummering van de artikelen is op chronologische volgorde in tijd.

1. Mediabronnen

a. NU.nl

- i. Kraan, J. (2014, 5 februari). Nederland verzamelde zelf telefoondata. [Artikel]. *Geraadpleegd van* <http://www.nu.nl/politiek/3693721/nederland-verzamelde-zelf-telefoondata-.html>
- ii. Benschop, L. (2014, 12 februari). Plasterk houdt steun van coalitie. [Artikel]. *Geraadpleegd van* <http://www.nu.nl/politiek/3699650/plasterk-houdt-steun-van-coalitie.html>
- iii. Samsom wil wijziging 'commissie Stiekem'. [Artikel]. (2014, 15 februari). *Geraadpleegd van* <http://www.nu.nl/politiek/3702866/samsom-wil-wijziging-commissie-Stiekem.html>
- iv. Benschop, L. (2014, 18 februari). 'Oppositie was wel al geïnformeerd over afluisterzaak'. [Artikel]. *Geraadpleegd van* <http://www.nu.nl/politiek/3705426/oppositie-was-wel-al-geinformeerd-afluisterzaak.html>
- v. Commissie Stiekem was 'niet geïnformeerd'. [Artikel]. (2014, 18 februari). *Geraadpleegd van* <http://www.nu.nl/algemeen/3705829/commissie-Stiekem-was-niet-geinformeerd.html>

b. De Telegraaf

- i. VVD niet uit op val. (2014, 7 februari). *De Telegraaf*, p.3
- ii. Het eerlijke verhaal; Razernij DIEDERIK SAMSOM na afluisteraffaire bewijst dat hij regie PvdA verliest. (2014, 15 februari). *De Telegraaf*, p.5
- iii. Samsom haalt bakzeil bij fractievoorzitters. (2014, 19 februari). *De Telegraaf*, p.3

- iv. Winter, W. de (2015, 10 november). Recherche zoekt lek in Kamer. [Artikel]
Geraadpleegd van
[http://www.telegraaf.nl/binnenland/24719916/ Recherche zoekt lek in Kamer .html](http://www.telegraaf.nl/binnenland/24719916/Recherche_zoekt_lek_in_Kamer_.html)
 - v. Rutte zwijgt over affaire-Stiekem. [Artikel]. (2015, 14 november).
Geraadpleegd van
[http://www.telegraaf.nl/avond/24739583/ Rutte zwijgt over affaire-Stiekem .html](http://www.telegraaf.nl/avond/24739583/Rutte_zwijgt_over_affaire-Stiekem_.html)
- c. NRC Handelsblad
- i. Meeuws, T. (2014, 6 februari). Hennis waarschuwde Plasterk. *NRC Handelsblad*, p. 1
 - ii. Stokmans, D. (2014, 14 februari). Den Haag in verwarring: gaf Plasterk wél uitleg? [Artikel]. Geraadpleegd van
<https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/14/den-haag-in-verwarring-gaf-plasterk-wel-uitleg-1345240-a1028793>
 - iii. Stokmans, D. (2014, 15 februari). 'Commissie-Stiekem' maakt overuren; Afluisterschandaal Premier Rutte steunt Samsom (PvdA) in kritiek op Pechtold (D66). [Artikel]. Geraadpleegd van
<https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/15/commissie-Stiekem-maakt-overuren-1349232-a1044546>
 - iv. Stokmans, D. (2014, 18 februari). Afluisterzaak al in december besproken in commissie Stiekem'. [Artikel]. Geraadpleegd van
<https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/18/afluisterzaak-al-in-december-besproken-in-commissie-Stiekem-a1427099>
 - v. Outeren, E. van (2014, 22 februari). Rutte II kan eindelijk oogsten. [Artikel]
Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/22/rutte-ii-kan-eindelijk-oogsten-1348461-a35700>
- d. Volkskrant
- i. Hoedeman, J. en Righton, N. (2014, 19 februari). Lek in 'commissie Stiekem' verdeelt Tweede Kamer. *De Volkskrant*, p. 2
 - ii. Hendrickx, F. (2015, 11 november). Haagse whodunit houdt gemoederen opnieuw bezig. *De Volkskrant*, p.10

- iii. Hendrickx, F. (2015, 13 november). Commissie Stiekem - Hoe ontstond de crisis rond de commissie Stiekem? *De Volkskrant*, p.4-5
 - iv. Du Pré, R. (2015, 13 november). Kamer gaat zelf op zoek naar lek. *De Volkskrant*, p.1
 - v. Hendrickx, F. (2015, 28 januari). Ontriefde Kamer wil nieuwe wet na 'Het Lek'. *De Volkskrant*, p.16
- e. NOS
- i. Dagelijks bestuur Kamer vergadert over lek. [Video]. (2015, 12 november). Geraadpleegd van <http://nos.nl/video/2068584-dagelijks-bestuur-kamer-vergadert-over-lek.html>
 - ii. Rutte: geen staatsgeheimen gelekt. [Video]. (2015, 13 november). Geraadpleegd van <http://nos.nl/video/2068900-rutte-geen-staatsgeheimen-gelekt.html>
- f. RTL Nieuws
- i. Lek Commissie Stiekem: hoe zat het ook alweer? - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 11 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=ov4u-tvXjCU>
 - ii. Alle ogen op het Binnenhof - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 12 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=qVBbh752EDg>
 - iii. Lek in commissie Stiekem, wat er vooraf ging - RTL NIEUWS. [Video]. (2015, 10 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=z6u0228P5yw>
- g. GeenStijlTV
- i. GSTV. Commissie-Stiekem zo lek als een mandje. [Video]. (2015, 10 november). Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=E2sUK5nf31A>
2. Politieke bronnen
- a. Kamerbrieven
 - i. Plasterk, R.H.A en Hennis-Plasschaert, J.A. (2014, 4 februari). Berichtgeving in Der Spiegel. [Kamerbrief]. Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/02/04/kamerbrief-met-reactie-op-berichtgeving-metadata-telefoonverkeer>

b. Moties

- i. Pechtold, A. (2014, 11 februari). Motie van het Lid Pechtold C.S. [Kamerstuk].

Geraadpleegd van

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014Z02582&did=2014D05128>

Bijlage 2: Ingevulde analyseschema's

In deze bijlage zijn de ingevulde analyseschema's opgenomen. Hierin staan uitspraken van politici over de Stiekemgate uit de media. Er is een schema ingevuld voor de PvdA, de VVD, D66, het CDA, GroenLinks, de CU, de SP en de PVV. De leden van deze acht partijen zijn het vaakst aan bod gekomen in de media met betrekking tot de Stiekemgate. Ter illustratie is ook het analysemodel en een leeg analyseschema weergegeven. Hieronder vindt u de leeswijzer zoals deze ook is opgenomen in het onderzoek.

Leeswijzer:

Op basis van het theoretisch overzicht wordt voor dit onderzoek een analysemodel geconstrueerd. Dit model laat zien op welke manier het corpus bestudeerd wordt en hoe dat vervolgens een antwoord op de hoofdvraag vormt. Allereerst wordt uit het publiek toegankelijke materiaal het bruikbare materiaal geselecteerd. Hieruit worden alle uitspraken van politici overgenomen en per partij ingedeeld in een analyseschema. Per uitspraak wordt opgeschreven wie het gezegd heeft en wat de bron is. Door deze manier van ordenen ontstaat een verzameling van uitspraken en acties die kan worden toegeschreven aan een partij, in de meeste gevallen aan een persoon en wellicht aan een medium. De bronnen zijn genummerd. Het eerste cijfer laat zien of het om een mediabron (1) of een politieke bron (2) gaat. Het tweede nummer heeft betrekking op de nieuwsorganisatie, zoals bijvoorbeeld de NU.nl (1) en De Telegraaf (2). Het laatste nummer geeft aan uit welk van de artikelen van die nieuwsorganisatie de uitspraak afkomstig is. Het geheel van bronnen is terug te vinden in Bijlage 1. In het analyseschema worden de uitspraken zo letterlijk mogelijk overgenomen uit de bron. Dit is waar nodig aangevuld met contextuele noten tussen haakjes, waardoor uitspraak later beter te begrijpen is. Alle uitspraken van politici bij elkaar vormen het corpus.